

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences

ITSENÄISTYMISVAIHEEN TUKEMINEN NUORISOKODISSA RYHMÄTOIMINNAN AVULLA

Toimintamallin kehittäminen

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysalan laitos
Sosiaalialan ylempi
ammattikorkeakoulututkinto
Lasten ja nuorten hyvinvoinnin
turvaaminen
Opinnäytetyö
Syksy 2013
Karoliina Härkönen

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan ylempi ammattikorkeakoulututkinto

HÄRKÖNEN, KAROLIINA: Itsenäistymisvaiheen tukeminen
nuorisokodissa ryhmätoiminnan avulla
Toimintamallin kehittäminen

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaaminen, 76 sivua

Syksy 2013

TIIVISTELMÄ

Tämän tutkimuksellisen kehittämishankkeen tarkoituksena oli lisätä itsenäistymiskehitystä tukevaa toimintaa nuorisokodissa ja vahvistaa jälkihuollolliseen työhön liittyvää osaamista. Sijoitusvaiheen päättymisen riittävä ennakoiminen ja siihen liittyvien haasteiden käsitteleminen nuorisokodissa tukevat nuorta itsenäistymisvaiheen muutoksissa. Tavoitteena oli kehittää taustaorganisaation nuorisokoteihin ryhmätoimintamalli, jota voidaan jatkossa hyödyntää sijoituksen päättymisvaiheen työskentelyssä.

Kehittämishanke toteutettiin toimintatutkimuksena. Aineistoa kerättiin nuorisokotien työryhmien ryhmähaastattelujen, ryhmätapaamisissa toteutetun osallistuvan havainnoinnin sekä ryhmätapaamisiin osallistuneiden nuorten yksilöllisten teemahaastatteluiden avulla. Aineistoa muodostui myös hankkeen aikana toteutetusta seitsemästä ryhmätapaamisesta. Hankkeessa kertyneen aineiston ja teoreettisen tietoperustan pohjalta toteutin lopulliset muutokset ryhmätoimintamalliin.

Kehittämishankkeen teoreettisessa tietopohjassa on painotettu sisäisen ja ulkoisen elämänhallinnan käsitteitä. Lisäksi on tarkasteltu lastensuojelun sijaishuoltoon liittyviä erityispiirteitä ajatellen nuorten itsenäistymistä. Teoreettisen viitekehyksen ja kehittämishankkeen aikana syntyneen ryhmätoimintamallin kautta on vahvistunut käsitys siitä, miten tärkeää on tukea nuorten sisäistä elämänhallintaa, jotta he selviytyvät sijaishuollon siirtymistä.

Asiasanat: Itsenäistyminen, sijaishuolto, jälkihuolto, ryhmätapaamiset, sisäinen elämänhallinta, ulkoinen elämänhallinta

Lahti University of Applied Sciences

Master's degree in social services

HÄRKÖNEN, KAROLIINA : The model of support in becoming
independent from youth care
Develop the operating model

Master's Thesis in Protection of children and youth's well-being, 76 pages

Autumn 2013

ABSTRACT

The aim of this research-based project was increase the knowledge of becoming independent from youth care and strengthen job-related skills in aftercare work. It is very important to support young people during the process of becoming independent when there are approaching to adulthood still living in care. Young people needs support and advice from youth home's workers when they are becoming independent. The purpose was to create a group working model for organizations youth homes. The model is usefull in these situations when young is approaching adulthood and needs support before leaving care.

The developmental project was carried out in a way of action research. The data was collected by youth home workers group interviews, participant observation in youth group meetings and individually interweaves of youth who were in group meetings. The data was collected also in seven youth group meetings that were carried out during this research-based project. The final model was developed on the basis of the findings of the study and the theoretical knowledge.

The theoretical knowledge is based on youth self-efficacy and terms of internal life and outer life. In the theoretical knowledge are also some themes of child protection services and those special effects, which effects becoming independent from residential care. The analysis of the information shows how the young people in youth homes have to face multiple challenges in their transitions to adulthood. Support and guides which increase youths internal life is the most valid method in group model.

Key words: becoming independent, foster care, aftercare, group meetings, internal life, the outer life

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTA	7
2.1	Toimeksiantaja ja yhteistyötahot	8
2.2	Jälkihuollollisen työn mahdollisuudet ja haasteet sijaishuollossa	9
3	SIJAISHUOLTO SEKÄ JÄLKIHUOLTO KÄSITTEINÄ	14
3.1	Sijaishuollon ja jälkihuollon tarkastelua lastensuojelulain hengessä	14
3.2	Nuoruus sijaishuollon näkökulmasta tarkasteltuna	16
3.3	Sijaishuollosta itsenäistyminen – erityispiirteitä ja samankaltaisuutta	17
3.4	Elämäntilanteen käsite	20
	<i>Ulkoisen elämäntilanteen</i>	22
	<i>Sisäinen elämäntilanteen</i>	23
3.5	Nuorten osallisuus lastensuojelussa	23
4	TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS	25
4.1	Kehittämishankkeen tarkoitus ja tavoite	25
4.2	Toimintatutkimus	26
4.3	Kehittämisprosessin eteneminen	29
4.4	Kehittämishankkeessa hyödynnettyjen aineistojen keruu	30
4.5	Aineiston analysointi	35
5	TOIMINTAMALLIN KEHITTÄMINEN ITSENÄISTYMISSIVAIHEESSA TAPAHTUVAAN RYHMÄTYÖSKENTELYYN NUORISOKODISSA	
5.1	Työntekijöiden ryhmähaastatteluista saadun aineiston pohjalta nuorten ryhmätapaamisten suunnittelu	38
5.2	Nuorten ryhmätapaamisten toteutus ja analysointi	44
	5.2.1 Terveiset työelämästä	45
	5.2.2 Täysi-ikäisen, sijaishuollosta itsenäistyneen nuoren kokemuksia	47
	5.2.3 Päihde-ilta	48
	5.2.4 Työpajatoimintaan tutustuminen	49
	5.2.5 Raha & Talous	50
	5.2.6 Kotitalouden hoito	51

		4
	5.2.7 Päätös	52
5.3	Nuorten kokemukset itsenäistymiskehitystä tukevasta ryhmätoiminnasta	53
5.4	Johtopäätökset kehittämishankkeen aineistoista	60
5.5	Lopullinen ryhmätoimintamalli	61
6	TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISHANKKEEN ARVIOINTIA	64
6.1	Kehittämishankkeen eteneminen ja hyödynnettävyys työelämässä	64
6.2	Tulevaisuus ja jatkotutkimushankkeet	66
7	POHDINTA	68
	LÄHTEET	71

1 JOHDANTO

Lastensuojelun piirissä olevien lasten ja nuorten määrä on kasvanut merkittävästi viime vuosien saatossa. Yhteiskunnan rakenteissa on tapahtunut muutoksia, jotka lisäävät eriarvoisuuden syntymistä ja vaikuttavat suoraan haastavissa elämäntilanteissa elävien väestöryhmien syrjäytymiskehitykseen aiheuttaen pahimmillaan pysyvän syrjäytymisen. Valtakunnallisten ja yhteiskuntapoliittisten linjausten avulla pyritään vaikuttamaan yhteiskuntatasolla lasten ja nuorten hyvinvoinnin lisäämiseen ja syrjäytymiskehityksen ehkäisemiseen.

Lastensuojelun näkökulmasta katsottuna palveluiden tuottamiseen kohdistuu sekä taloudellisia että sisällöllisiä kehityshaasteita. Tällä hetkellä kehittämistyön keskiöön nousee lastensuojelullisen työn oikea kohdentaminen, arviointi sekä dokumentaatio. Myös lastensuojeluun liittyvän toiminnan selkiyttäminen sekä toimijoille itselleen että yhteistyökumppaneille kehittämisohjelmien avulla on tärkeää. (Bardy 2009, 3-4).

Pitkäaikaisten sijoitusten aikana nuoren tilanne usein selkiintyy ja sijoitusprosessin alkuvaiheeseen verrattuna paranee. Varsin ikävää niin nuorisokodin työntekijöiden kuin sijoittavan tahon näkökulmasta onkin seurata, miten sijaishuollosta itsenäistyneet nuoret saattavat varsin nopeasti ajautua monenlaisiin ongelmiin, jolloin sijoituksen aikana saavutetut, positiiviset muutokset ”menetetään” pahimmissa tapauksessa todella nopeasti. Mikäli nuoren haaveet ja suunnitelmat eivät ole realistisia, tai hänen pyrkimyksensä ovat vahvasti yhteiskuntanormien vastaisia, on vaikuttamisen mahdollisuuksia hyödynnettävä vahvasti jo sijoituksen aikana nuorisokodissa.

Sijoitusvaiheen päätyminen on lopullinen siirtymävaihe omaan itsenäiseen, täysi-ikäisen nuoren elämään. Täysi-ikäisenä kohdataan myös yhteiskunnan määrittelemiä oikeuksia ja velvollisuuksia. Tässä siirtymävaiheessa on monenlaisia riskitekijöitä, joiden ennakoiminen ja käsitteleminen yhdessä nuoren kanssa jo sijoitusaikana, tukevat hänen siirtymistään nuorisokodista kohti aikuisuutta ja itsenäistä elämää.

Tässä kehittämishankkeessani olen rakentanut edellä mainitun siirtymisvaiheen ja nuorten itsenäistymiskehityksen tukemiseen ryhmätapaamismallin ja toteuttanut sen yhdessä toisen nuorisokodin työntekijän ja sijoitettujen, itsenäistymisvaiheessa olleiden nuorten kanssa. Kehittämishankkeessa syntyneen aineiston pohjalta olen tehnyt toteutettuun ryhmätoimintamalliin tarvittavat muutokset, jotta sitä voidaan tulevaisuudessa joustavasti hyödyntää nuorisokodissa itsenäistymisvaiheessa olevien nuorten kanssa työskenneltäessä.

Yhtenäisellä toimintamallilla pyritään löytämään uusia ratkaisuja jälkihuollollisen lastensuojelutyön tekemiseen nuorisokodissa sijaishuollon päättymisvaiheessa. Samalla tavoitteena on hoidon laadun lisääminen. Ryhmätoiminnan avulla pyritään tukemaan nuorten ja ohjaajien vuorovaikutusta sekä kehittämään vertaistuen hyödyntämistä osana itsenäistymisprosessia. Sijoitusprosessin hyvällä ja selkeällä päätymisellä vahvistetaan nuoren siirtymistä pois sijaishuollosta, esimerkiksi jälkihuoltoon. Samalla motivoidaan nuorta olemaan oman elämänsä sankari sekä selviytyjä.

Kehittämishankkeen tietoperustassa nostan esille erityisesti lastensuojeluun liittyviä näkökulmia, keskittymällä jälkihuollon, itsenäistymisen ja elämänhallinnan käsitteiden auki kirjoittamiseen. Kehittämishankkeessani sivuan hieman kansainvälistä tutkimustietoa sekä yhteiskunnassa viime aikoina aktiivisesti virinnyttä keskustelua nuorten syrjäytymisen ehkäisemisen merkityksestä. Lisäksi paneudun siihen, että nuorten kokemusten ja ajatusten näkyväksi tekemisellä on ollut vaikutusta varsinaisen toimintamallin lopulliseen rakentumiseen.

Kehittämishankkeeni matka ideasta valmiiksi hankkeeksi on ollut ajallisesti hyvin pitkä prosessi. Tämä taas on tuonut hyvin näkyviin sen muutoksen, mikä lastensuojelun laitoshoidossa on ollut viime aikoina nähtävissä. Jotta saavutetaan aidosti ja oikeasti toimiva kehittämishanke, on sopeuduttava siihen, että hanke hakee muotoaan ja kehittyy jatkuvasti. Niinpä ilokseni voin todeta tehneeni todellista tutkimuksellista kehittämishanketta, jossa toimintatutkimus on elänyt vahvasti koko prosessin läpi.

2 TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTA

Kehittämishankkeen taustalla on kesällä 2010 opintojeni alkuvaiheessa käynnistynyt pohdinta omassa työyhteisössäni siitä, mikä olisi ajankohtainen ja tarpeellinen kehittämiskohde omassa työssämme nuorisokodissa. Heti alkuvaiheessa halusin käydä keskustelua oman työyhteisöni kanssa siitä, mikä olisi kehittämistä edellyttävä kokonaisuus sekä omassa yksikössämme mutta myös koko taustaorganisaation nuorisokoteja ajatellen. Erityisesti alkuvaiheessa kävin ajatustenvaihtoa sekä oman työryhmäni että lähiesimieheni kanssa kehittämishankkeen aiheesta ja ennen kaikkea sen tarpeellisuudesta ajatellen hoito- ja kasvatustyön kehittämistä omassa organisaatiossamme. Varsin nopeasti aiheen rajaus lähti tarkentumaan itsenäistymiskehitykseen, keskittyen erityisesti nuorten tukemisen tärkeyteen täysi-ikäisyyden kynnyksellä. Samalla vahvistui se käsitys, että itsenäistymisvaiheessa olevien nuorten kanssa työskentely on nuorisokodissa haastavaa. Itsenäistymisvaiheessa työskentelyn helpottamiseksi erilaisten jo olemassa olevien työtapojen tutuksi tekeminen sekä uudenlaisten toimintatapojen muodostaminen, havaittiin äärimmäisen tarpeelliseksi omia nuorisokotejamme ajatellen.

Alkuvaiheen laajasta kokonaisuudesta muodostui vähitellen selkeämpi ja rajatumpi kokonaisuus, joka keskittyi ensisijaisesti tarkastelemaan niitä keinoja, joilla tulevaisuudessa voimme nuorisokodin hoito- ja kasvatustyön laatua parantaa ajatellen huostaanoton tai sijaishuollon päättymisvaihetta nuorten itsenäistyessä. Samalla kehittämishankkeen tarkoituksena oli taata jatkossa kaikille nuorisokodista itsenäistyville nuorille samanlainen sijoituksen päättymisvaiheen työskentely, joka silti huomioisi kunkin nuoren yksilölliset tarpeet.

Oma kehittämishankkeeni kytkeytyy tiiviisti Desiker- Aurinkomäki Oy:ssä vuonna 2010 tehtyyn nuorisokotien hoitoprosessien kuvaukseen, joka on osa yrityksen sisäistä laatukäsikirjaa. Hoitoprosessien kuvauksen yhteydessä tehdyssä arvioinnissa nousi selkeästi esille hoidon päättymisen prosessi tulevaisuuden kehittämiskohteena, erityisesti silloin kun nuori itsenäistyy nuorisokodista täysi-ikäisyyden myötä. Oman kehittämishankkeeni myötä tähän prosessiin pyritään löytämään selkeät toimintatavat sekä lisäämään sisällöllistä hoito- ja kasvatustyön

laadukkuutta ja kehittämään uudenlainen toimintamalli itsenäistyvien nuorten tukemiseen.

Oma mielenkiintoni jälkihuoltoon ja erityisesti siirtymisvaiheen huolelliseen tukemiseen, juontaa juurensa pitkästä työhistoriastani lastensuojelun sijaishuollossa sekä jälkihuollon puolella. Laitoshoidon puolella kontrasti vahvasti strukturoidun hoito- ja kasvatustyön ja omillaan toimeen tulevan, itsenäistyvän, mutta siirtymävaiheessa tukea tarvitsevaan nuoreen, on turhan suuri. Itsenäistyminen on vaativa prosessi ja siihen tarvitaan valmistautumista, suunnitelmallisuutta ja tukea.

Vaikka omaan vahvaa työkokemusta tässä siirtymävaiheessa työskentelemisestä sekä siinä hyödynnettävissä olevista menetelmistä, haluan tämän kehittämishankkeen kautta lähestyä asiaa erilaisesta, itselleni uudesta näkökulmasta. Erityisesti haluan tarkastella sitä, millainen voimavara ryhmämuotoinen työskentelytapa on nuorten kanssa toimittaessa ja voiko se kytkeytyä luontevaksi osaksi perinteistä hoito- ja kasvatustyötä, joka pitkälti pohjautuu nuoren ja yksittäisten työntekijöiden keskinäiseen vuorovaikutukseen. Tämän näkökulman kautta haluan tarkastella erityisesti nuorten omaa näkökulmaa, kokemuksia ja ajatuksia itsenäistymiskehitystä tukevaan ryhmätoimintaan liittyen, tehden näkyväksi ne kokemukset, joilla on vaikutusta toimintamallin edelleen kehittämiseksi.

2.1 Toimeksiantaja ja yhteistyötahot

Kehittämishankkeeni toimeksiantaja on Desiker-Aurinkomäki Oy, jossa itse työskentelin kehittämishankkeen käynnistyessä nuorisokodin ohjaajana. Tällä hetkellä työskentelen kasvatusvastaavana yhdessä yrityksen nuorisokodeista.

Desiker-Aurinkomäki Oy tuottaa laadukkaita lastensuojelun sijaishuollon palveluita 10–18-vuotiaille nuorille, jotka elävät vaikeassa elämäntilanteessa, eivätkä sovellu vaikeahoitoisuutensa vuoksi perhehoitoon. Sijaishuollon palveluiden tuottamiseen erikoistunut yksityinen yritys tarjoaa yhteensä 27 hoitopaikkaa kolmessa eri nuorisokodissaan, mutta myös erilaisia jälkihuollon ja avohuollon palveluita lastensuojelun tarpeisiin. Nuorisokodeissa kasvatustyötä

vahvasti tukeva periaate on toiminnallinen hoito, joka on kehitetty käytöshäiriöisten ja syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten hoitoon. Sen tavoitteena on syrjäytymisen tai tuhoisan käytöksen katkaiseminen ja uuden rakentavan ja terveemmän elämäntavan omaksuminen. (Toimintakertomus 2012, 1-2).

Alkuvaiheessa hankkeessa oli mukana yksi yrityksen nuorisokodeista. Kehittämishankkeen käynnistymisvaiheessa työskentelin kyseisessä nuorisokodissa ohjaajana. Kehittämishankkeen aikana yritys laajentui, ja uuteen vuonna 2011 avautuneeseen nuorisokotiin, jonne siirryin myös itse työskentelemään. Työelämälähtöisessä kehittämishankkeessa nähtiin tämä rakenteellinen muutos yhtenä mahdollisuutena, ja ryhmätapaamisiin osallistuikin nuoria kahdesta yrityksen kolmesta nuorisokodista.

Lisäksi Desiker-Aurinkomäki Oy on kehittänyt aktiivisesti vuodesta 2010 lähtien jälkihuollon palveluita vahvasti tuetusta asumisesta aina itsenäiseen tukiasumiseen. Kehittämishankkeen aikana yrityksen jälkihuollolliset palvelut ovat kehittyneet ja laajentuneet merkittävästi. Tästä johtuen kehittämishankkeen aikana on tehty yhteistyötä aktiivisesti myös yrityksen jälkihuollosta vastaavan ohjaajan kanssa, vaikka painopiste kehittämishankkeessa on pysynyt kaiken aikaa nuorisokotien toiminnan kehittämisessä. Kehittämishankkeen myötä on jälkihuoltoon työstetty erillinen jälkihuollon käsikirja.

2.2 Jälkihuollollisen työn mahdollisuudet ja haasteet sijaishuollossa

Jälkihuoltoon liittyvät kysymykset ovat pohdituttaneet alan ammattilaisia ja käytännön työntekijöitä pitkään. Yhden näkökulman nuorten syrjäytymisen ehkäisemisen tärkeydestä nosti esille tutkija Pekka Myrskylä (2012), joka Valtakunnallisilla lastensuojelupäivillä valotti syrjäytymiseen vaikuttavia tekijöitä tilastojen avulla. Hän korosti, että sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten kohdalla on merkittävä riski syrjäytyä yhteiskunnasta, mikäli he eivät pääse tai pysy peruskoulun jälkeen koulutuspolulla tai he jostain syystä kohtaavat asunnottomuutta pian laitossijoituksen päättymisen jälkeen. Myrskylän mukaan nämä ovat asioita, jotka erityisesti ovat haasteellisia juuri sijaishuollosta

itsenäistyvien nuorten kohdalla, vaikka itsenäistymisen haasteet ovat hyvin samankaltaisia kaikilla nuorilla.

Tekemässään tutkimuksessa Myrskylä (2011,9) keskittyy selvittämään kaikkien yhteiskunnan järjestelmien ja palveluiden ulkopuolella olevien 18–29-vuotiaiden nuorten tilannetta. Riski koko elämän mittaiseen syrjäytymiseen kasvaa nuorten jäädessä kaikkien yhteiskunnallisten rakenteiden ulkopuolelle. Tutkimuksessa kiinnitetään huomiota koko ikäryhmään 18–29-vuotiaat, eikä huostassa olleita tarkastella omana erityisenä ryhmänä, vaan he näkyvät nimenomaan yhteiskunnan ulkopuolelle päätyneessä joukossa erityisenä ryhmänä.

Huostassa olleiden todennäköisyys ulkopuoliseksi jäämiselle on 4-5-kertainen koko ikäryhmään verrattuna. Huostassa olleet poikkeavat koko väestöstä muun muassa jatko-opintojen suorittamattomuudella, aikaisella vanhemmuudella sekä työmarkkinoille siirtyminen vaikeutena. Pelkästään tilastointiin pohjautuvan tutkimusaineiston pohjalta voidaan todeta, että huostassa ololla on hyvin pitkäaikaisia vaikutuksia sijaishuollossa olleiden nuorten elämään.(Myrskylä 2011, 86-89.) Toisaalta pitää muistaa, että huostaanoton taustalta löytyy aina sijoitukseen johtaneet syyt, jotka määräytyvät lastensuojelulain perusteella. Tilastotietoihin pohjautuva tutkimus ei mahdollista tilanteen arvioimista siitä näkökulmasta, millainen syrjäytymisuhka olisi ollut tilanteessa, mikäli yhteiskunnan interventiota ei olisi tapahtunut.

Yrityksistä huolimatta varsinaista vastausta hyvän jälkihuoltotyön reseptiksi ei tunnu löytyvän. Ratkaisun löytäminen hyvän sijaishuollon ja ennen kaikkea onnistuneen jälkihuollon toteuttamiseen, tarkoittanee tulevaisuudessa erilaisten toimintakäytäntöjen ja -menetelmien etsimistä ja jatkuvaa kehittämistyötä lastensuojelun sijaishuollon arjen käytännöissä. (Laaksonen 2004, 9.)

Jälkihuollon tilaa on tarkasteltu erityisesti 2006 laaditussa Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön alaisessa kansallisessa lastensuojelun kehityshankkeessa, joka on toteutettu Lastensuojelun kehittämisohjelmana. Laaksonen ja Känkäsen (2006, 46-47) laatimassa selvityksessä nähdään jälkihuollollisen työn lähtökohdana ennen kaikkea nuoren yksilöllinen tuen tarve itsenäistymisvaiheessa. Haasteena nähdään erityisesti pysyvien ihmissuhteiden rakentuminen, koska työntekijöiden

vaihtuvuus sosiaalitoimessa on hyvin suurta. Selvityksen laatineiden näkemys onkin, että jälkihuollollisen työn kehittämiseksi tarvitaan vuorovaikutustaitojen lisäksi työvälineitä ja – menetelmiä, joiden avulla luottamussuhdetta voidaan vahvistaa. Tarvitaan myös konkreettisia välineitä, joiden avulla voidaan nuoren omia verkostoja vahvistaa. Yhtenä näkökulmana esiin nousee vertaistukiryhmien hyödyntäminen tulevaisuudessa aiempaa enemmän. Vertaistuen merkitys nähdään merkittävänä mahdollisuutena lisätä itsenäistymässä olevan nuoren jaksamista, mutta sillä uskotaan olevan vahvistava vaikutus erityisesti elämänhallintaan liittyviin asioihin.

Mäkelä (2010,7) toteaa, että ennaltaehkäisevän työn kustannusten ja vaikutusten arvioiminen nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä näyttäytyy sekä inhimillisesti että taloudellisesti. Taloudellinen hyöty ei ole niin ilmeinen kuin inhimillinen hyöty, mutta se on helpommin arvioitavissa. Syrjäytymisen vaikutukset ja kustannukset monikertaistuvat kun asiaa tarkastellaan ihmisen koko elämänkaaren ja ylisukupolvisuuden kannalta.

Mäkelä (2010,7) puhuu huonon kehityksen spiraalimaisen polun etenemisestä niiden lasten kohdalla, jossa riittämätön tuki lapsen kehityksellisiin tarpeisiin on johtanut vähitellen yhä paheneviin ongelmiin. Tätä kehitystä leimaa usein aikuisten jaksamattomuus, omista ikätovereistaan eriytyminen ja yhä lisääntyvä ei-toivottu käyttäytyminen kuten kiusaaminen, välinpitämättömyys omaan hyvinvointiin, opiskelumotivaation lasku ja koulusta putoaminen, erilaisten päihteiden kokeileminen ja rikostelu. Kaikkien kohdalla kehitystä ei saada pysäytettyä, mutta kaikki ne joihin voidaan ennaltaehkäisevästi vaikuttaa, tuottavat yhteiskunnalle monikertaiset säästöt. Sen lisäksi, että inhimillinen vaikutus on merkittävä, säästetään syrjäytymisen ehkäisyllä merkittävästi lastensuojelun, terveydenhuollon, poliisin, oikeuslaitoksen ja Kelan sekä työvoimaviranomaisten kustannuksissa, jotka ovat kuitenkin lainsäädännöllä taattu kaikille yhteiskunnan jäsenille.

Sijaishuollon osalta ajankohtaista on keskustelu huostaanottojen vaikuttavuudesta, etenkin kun taloudellinen tilanne kunnissa on johtamassa laitossijoitusten välttämiseen viimeiseen asti. (ks. Bardy 2009.) Taloudellisesti sijaishuolto on

valtava menoerä kuntien budjeteissa, vaikkei yksilön arvoa tulisikaan taloudellisilla mittareilla mitata. Mikäli sijaishuollossa olevan nuoren ja hänen perheensä tilannetta onnistutaan muuttamaan ja kohentamaan asiakassuunnitelman tavoitteiden mukaisesti korostuu entisestään saavutetun muutoksen ylläpitäminen myös sijoituksen päättymisen jälkeen. Onnistuneella jälkihuollolla saavutetaan merkityksellisiä asioita ensisijaisesti nuorelle itselleen, sekä hänen lähiverkostolleen. Samalla voidaan vaikuttaa yhteiskunnallisella tasolla siihen, että sijaishuoltoon kohdenneet varat kannattavat pitkällä tähtäimellä.

Saukko (2008, 59-64) kartoittaa omassa tutkimuksessaan sijaishuollon vaikuttavuutta sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta esiin nousi se, että ilman lastensuojelun väliintuloa ja kodin ulkopuolista sijoitusta nuoren elämäntilanne olisi voinut olla katastrofaalinen. Vaikuttavuutta arvioitaessa esiin nousi peruskoulun loppuun käyminen, velkaantumiskierteen sekä rikostelun ehkäiseminen. Yhtenä onnistumisen kokemuksen sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta katsottuna oli se, ettei jälkihuollossa olevalla nuorella ole itsellään vielä lapsia. Silti sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta katsottuna esiin nousi myös kustannustehokkuus, sillä sijaishuolto on kuntien näkökulmasta kallista. Vaikka tarkkaa kustannuslaskelmaa vaikuttavuudesta ei voidakaan tehdä, on sillä vaikuttavuuden kannalta sosiaalityöntekijän näkökulmasta merkitystä, että syrjäytymiskierre saadaan katkaistua ja nuori tuettua taloudellisesti tuottavaksi kansalaiseksi. Lastensuojelun kustannusten vertaaminen ei ole helppoa, mutta kannattaa muistaa, että jälkihuoltoon taloudellisesti satsaamalla voidaan sijaishuollon vaikuttavuutta vielä lisätä kalliin sijaishuollon jälkeen.

Jälkihuollossa olevien nuorten tutkimus on selkeästi lisääntynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana. Erityisen tärkeäksi on nähty nuorten omien kokemusten selvittäminen sijaishuollon päättymisen jälkeisestä elämästä. Joissain tutkimuksissa puhutaan sijaishuollosta selviytymisestä, joka nostaa myös kriittistä tarkastelua esiin sijaishuollon menetelmistä ja käytännöistä. (ks. Saaranen 2003; Kinisjärvi 2004; Kujanpää 2005; Kokkonen 2005; Väveri 2006; Tuomikoski 2008; Reinikainen 2009.)

Tämän hetkisen tutkimustiedon valossa jälkihuoltotyöhön liittyvät haasteet ovat hyvin samankaltaiset, joita ilmeni omassa työyhteisössäni. Tutkimustiedon valossa haasteeksi nousee se, miten hyvin pystytään huomioimaan nuorten oma osallisuus uusien lastensuojelun käytäntöjen ja työmenetelmien kehittämisessä. (ks. Kinisjärvi 2004; Laaksonen 2004.)

Tuomikosken (2008) pro gradu tutkielma, Reinikaisen (2009) väitöskirja, Saarasen (2003) pro gradu tutkielma sekä Kinisjärven (2004) pro gradu-tutkielma tarkastelevat kaikki nuorten omia kokemuksia sijaishuollosta jälkihuoltoon siirtymisestä sekä itsenäisestä, sijoituksen jälkeisestä elämästä. Tutkimuksista nousee esille nuorten omat kokemukset siitä, millaista ja miten he toivoisivat jälkihuoltoa toteuttavan sijaishuollossa. Tutkimuksista rakentui itselleni myös selkeä käsitys siitä, mitkä asiat erityisesti tukevat ja vahvistavat onnistunutta itsenäistymistä sijaishuollosta jälkihuoltoon. Hyvä vuorovaikutus ja luottamus asioita hoitavaan työntekijään, suunnitelmallisuus, nuoren riittävä informoiminen, nuoren sosiaalisen verkoston kartoittaminen sekä tarvittavan tuen tarjoaminen tukivat jälkihuoltoon siirtymistä. Sen sijaan valmiita vastauksia siitä, miten työtä käytännössä tulisi tehdä, ei tutkimuksista löytynyt. Oman kehittämishankkeeni haasteena onkin löytää nuorten omista kokemuksista ja näkemyksistä nousevat ajatukset siitä, miten työtä itsenäistymiskehityksen tukemiseksi tulisi sijaishuollon laitoshoidossa tehdä.

3 SIIAISHUOLTO SEKÄ JÄLKIHOOLTO KÄSITTEINÄ

Kehittämishankkeeni tietoperusta painottuu erityisesti lastensuojelun sijaishuollossa tehtävään hoito- ja kasvatustyöhön, kun nuori on itsenäistymässä ja siirtymässä jälkihuollon piiriin. Tietoperustan ytimenä tarkastelen sijaishuoltoa keskittyen siinä ensisijaisesti lastensuojelulain määrittelemiä laitoshoidon toteutumisen edellytyksiin. Tämän lisäksi määrittelen vielä jälkihuollon käsitettä lastensuojelulain lähtökohdista.

Pääpaino tietoperustassa on ensisijaisesti nuoren elämänhallinnalla.

Elämänhallinnan käsitettä tarkastelen ulkoisen ja sisäisen elämänhallinnan käsitteiden kautta. Kehittämishankkeeni tietoperustassa paneudun myös itsenäistymisen sekä nuoruuden käsitteiden tarkasteluun erityisesti sijaishuollon näkökulmasta. Vaikka tietoperustani painottuu juuri sijaishuollon erityiskysymysten ympärille, haluan nostaa esille myös sen, että itsenäistymiseen ja sen siirtymävaiheeseen liittyviä asioita kohtaavat kaikki nuoruuskäiset nuoret. Edellä mainittujen asioiden lisäksi tarkastelen nuorten osallisuutta aktiivisina toimijoina sosiaalialan toimintamuotojen kehittämisessä.

3.1 Sijaishuollon ja jälkihuollon tarkastelua lastensuojelulain hengessä

Lastensuojelulaki (417/2008, 40 §) määrittelee, että lapsi on huostaan otettava ja hänelle on järjestettävä sijaishuolto, mikäli lapsen terveys tai kehitys vaarantuu puutteellisen huolenpidon tai haitallisten kasvuolosuhteiden takia tai lapsi itse vaarantaa terveyttään tai kehitystään päihteiden käytöllä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muutoin niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään aiheuttaa haittaa itselleen. Huostaanoton ja sijaishuollon järjestäminen edellyttää, että avohuollon tukitoimet on joko todettu riittämättömiksi tai ne eivät ole lapsen edun mukaisia hänen tilanteessaan.

Sijaishuolto voidaan toteuttaa perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla, lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Sijaishuolto on siten huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai avohuollon tukitoimena sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. (Lastensuojelulaki 417/2008, 49§.)

Lastensuojelulain (417/2008) pykälässä 75 määritellään lapsen ja nuoren oikeus jälkihuoltoon. Sen mukaan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen tulee järjestää lastensuojelulain 40§:ssä tarkoitetun sijaishuollon ja 37§:ssä tarkoitetun avohuollon tukitoimenpiteenä tapahtuneen, vähintään puoli vuotta kestäneen sijoituksen päättymisen jälkeen lapselle tai nuorelle jälkihuolto. Kunnan velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viisi vuotta sen jälkeen, kun lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle on loppunut. Nuoren täyttäessä 21 vuotta jälkihuolto päättyy.

Lastensuojelulaki (417/2008) määrittelee 75 §, että jälkihuollon tavoitteena voi olla kotiuttamisen tai itsenäistymisen tukeminen. Jälkihuoltotarpeen mukaan kunnan on tarjottava lapselle tai nuorelle riittävästi avohuollon tukitoimia sekä taloudellista tukea. Jotta tarpeen mukaista apua voidaan tarjota, edellyttää se jälkihuoltosuunnitelman laatimista, johon kirjataan erityisen tuen ja avun tarve sekä käytettävät palvelut ja tukitoimet. (Saastamoinen 2010, 62.)

Sekä sijaishuollossa että jälkihuollossa olevalla lapsella on asiakassuunnitelma. Suunnitelma on tarkastettava vähintään kerran vuodessa. Sosiaalityöntekijän yhteistyössä vanhempien ja muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien tahojen kanssa laatimaan asiakassuunnitelmaan kirjataan sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet. Varsinaista asiakassuunnitelmaa täydennetään usein sijaishuoltopaikassa tehtävässä hoito- ja kasvatussuunnitelmassa. Jälkihuollossa olevan lapsen tai nuoren kohdalla asiakassuunnitelmaan kirjataan tarkoitus ja tavoitteet sekä suunnitelmat tuen ja avun järjestämisestä. (Lastensuojelulaki 417/2008, 30§.)

Taloudelliseen tukemiseen tähtäävät itsenäistymisvarat kertyvät sijoitusaikana kalenterikuukausittain prosenttiosuutena lapsen saamista tuloista, korvauksista tai muista saamisista. Säännös edellyttää, että sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen pitää varata vähintään 40 % kuukausittain lapsen asiakasmaksulain 14 §:ssä määritellyistä tuloistaan hänen itsenäistymistään varten. Itsenäistymisvarat kertyvät siten lapsen hoitoon tai huoltoon tarkoitetuista etuuksista, kuten eläkkeestä tai jatkuvaluontoisista korvauksista eikä niitä saa käyttää hoidon korvauksiin. Koska säädöksissä on määritelty vain

vähimmäismäärä, on itsenäistymisvaroja mahdollista kerryttää sijaishuollon aikana myös enemmän, mikäli lapsella tai nuorella on sellaisia taloudellisia tuloja, että se on tarkoituksenmukaista ja järkevää. (Saastamoinen 2010, 130.)

Mikäli lapsella tai nuorella ei ole tuloja, joista itsenäistymisvarat sijoituksen aikana voisivat kertyä, tulee sijoittavan tahon taata riittävä taloudellinen tuki sijoituksen päättyessä asumiseen, koulutukseen tai muuhun itsenäistymiseen liittyvissä menoissa. Näin toimitaan myös siinä tapauksessa, että kertyneen itsenäistymisvarat eivät ole riittävät. Itsenäistymisvarat on tarkoitettu käytettäväksi itsenäistymisvaiheessa ja ne annetaan nuorelle viimeistään jälkihuollon päättyessä 21-vuotiaana. (Lastensuojelulaki 417/2008, 77§.)

Sosiaalityöntekijällä on mahdollisuus harkinnanvaraisesti maksaa itsenäistymisvaroja jo jälkihuollon aikana esimerkiksi nuoren muuttaessa itsenäisesti asumaan. Toisaalta sosiaalityöntekijä voi itsenäistymisen turvaamiseksi jopa lykätä itsenäistymisvarojen maksamista, mikäli nuoren epäillään käyttävän itsenäistymisvarat esimerkiksi päihteisiin tai nuoren rahankäyttö on hallitsematonta. Nuori ei siis täysi-ikäisyydestään huolimatta voi vaatia itsenäistymisvarojen maksamista tai päättää niiden käytöstä, mutta lakiin pohjautuen varat on maksettava nuorelle hänen täyttäessään 21 vuotta. (Saastamoinen 2010, 133.)

Sirpa Taskinen (2010, 150) korostaa tärkeää näkökulmaa kokonaisuudesta, joka muodostuu sekä sijaishuollosta että jälkihuollosta. Sijaishuoltopaikan työntekijöiden ja lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän yhteinen vastuu siirtyy sijaishuollon jälkeen jälkihuoltovaiheessa sosiaalityöntekijälle, joka huolehtii jälkihuoltosuunnitelman toteuttamisesta vaikka käytännössä toimijoita olisikin useita.

3.2 Nuoruus sijaishuollon näkökulmasta tarkasteltuna

Lapsen kasvaminen aikuiseksi on prosessi, jossa kohdataan erilaisia vaiheita kehitystehtävien myötä. Murrosvaiheet kohtaa jokainen lapsi, riippumatta siitä, onko sijoitettu lapsi vai ei. Lapsen kasvaminen ja kehittyminen haavoittavissa olosuhteissa saattaa estää lapsen kehitysvaiheiden luonnollisen etenemisen ja

esimerkiksi murrosikä on saattanut jäädä perheen muun kriisin jalkoihin. Sijoitettujen lasten kohdalla tulee huomioida erityisen hyvin kasvukriisit ja niihin etukäteen valmistautuminen osana hoito- ja kasvatustyötä. (Känkänen 2009,240.)

Nuoruudessa siirrytään lapsuudesta kohti aikuisuutta. Nuori etsii itseään, omaa yksilöllisyyttään sekä rajojaan. Ajoittain olisi mukavaa vielä olla lapsi, mutta toisaalta aikuisuus houkuttelee. Ailahtelevaisuus omien oikeuksien, velvollisuuksien ja rajoitusten välillä ilmenee hetkittäin aikuisia koettelevana haastamisena nuoren taholta. Ristiriidoista huolimatta nuori tarvitsee vahvaa aikuisen tukea selviytyäkseen siirtymävaiheeseen liittyvien asioiden läpikäymisestä. (Känkänen 2009,240.)

Nuoruutta voidaan tarkastella monenlaisista tulkinnoista käsin.

Kehityspsykologiassa korostuu nuoren ikä- ja kehitysvaiheen kompetenssit kun taas yhteiskuntatieteissä nuoruus nähdään sosiaalisena prosessina, jossa aikuiseksi tullaan sosiaalisten tapojen ja kokemusten kautta. On myös olemassa ikään perustuvia kulttuurisia rajoja, joiden ylittäminen on yksilöllisen kokemuksen lisäksi myös kollektiivinen kokemus, kuten Suomessa täysi-ikäisyyden saavuttaminen 18-vuotiaana. (Aaltonen & Heikkinen 2009, 165-166.)

Aaltosen ja Heikkisen (2009,165) mukaan lastensuojelun tutkimuksia ja raportteja tarkasteltaessa ei voida havaita erillistä nuoruuden ilmiötä. Lastensuojelulain määritelmän mukaisesti kaikki alle 18-vuotiaat ovat lapsia ja laki kohdentuu juuri lapsiin sekä lapsuuteen, nuoruus on lastensuojelussa ikään kuin alakäsite. Vähitellen on 2000-luvulla lapsikeskeisen lähestymistavan lisäksi kyetty huomioimaan myös nuorten omia kokemuksia ja ajatuksia lastensuojelullisista toimenpiteistä, etenkin niiden eroavaisuuksia perheen ja lastensuojelun asiantuntijoiden näkemyksistä.

3.3 Sijaishuollosta itsenäistyminen – erityispiirteitä ja samankaltaisuutta

Laaksonen (2004,7) nostaa esille lastensuojelussa kohdattavien nuorten suuret haasteet oman elämänsä alkutaipaleella – lastensuojelulaitokseen ei ole mahdollista palata, vaikka itsenäinen elämä menisi miten pieleen. Tämä asettaa suuria odotuksia ja paineita nuorille itselleen, etenkin kun valmiuksia itsenäiseen

elämään ei välttämättä juurikaan ole. Jälkihuollollisten asioiden pohtiminen lastensuojelussa tuleekin kohdentaa juuri siihen, miten näitä nuoria voitaisiin siirtymävaiheessa ja jälkihuollon aikana tukea.

Nuorelle aikuisesta irtautuminen on osa itsenäiseen elämään siirtymisen vaihetta ja aikuistumiseen liittyy kokemus omillaan toimeen tulemisesta sekä vapaudesta tehdä itsenäisiä päätöksiä. Itsenäistymisvaiheessa nuori tarvitsee silti tuekseen aikuista, jolta voi tarvittaessa saada tukea ja pyytää apua. Sijaishuollossa olleiden nuorten kohdalla sosiaalinen verkosto ei välttämättä kykene turvaamaan itsenäistymässä olevan nuoren tuen tarvetta. Myös merkitykselliset suhteet sijaishuoltoapaikan ohjaajiin saattavat katketa käytännön syistä, kun nuori muuttaa itsenäistymisvaiheessa omaan asuntoon. Varsinaisen siirtymävaiheen jälkeen nuori tarvitsee edelleen tukea itselleen kehittyäkseen itsenäiseksi nuoreksi aikuiseksi. (Laaksonen 2004, 10-11.)

Päivi Känkänen (2009, 238-239) toteaa, että sijaishuoltoapaikasta lähtemisen valmisteleminen on syytä aloittaa riittävän aikaisessa vaiheessa, jotta jää aikaa arvioida, millaista tukea nuori itsenäistymisvaiheessa tarvitsee. Silti jälkihuollon onnistumisen edellytyksenä on nuoren oma halu vastaanottaa tarjottua tukea. Sama johtopäätös nousee esiin Tupa-projektin, joka toteutui 2002-2006, loppuraportissa. Siinä todetaan, ettei jälkihuolto ole irrallinen lastensuojelun palvelumuoto, vaan sijaishuolto- ja jälkihuolto ovat kokonaisuus. Jälkihuollollinen työ tulee aloittaa ajoissa jo sijaishuollon aikana. Onnistuneen siirtymisvaiheen taustalla on toimiva yhteistyö sijaishuollon ja jälkihuollon välillä sekä se, että nuori saa riittävästi tarvitsemaansa tukea käytännön asioihin mutta ennen kaikkea psykososiaalista tukea itsenäistymisvaiheessa. (Mattila 2007, 62.)

Sijaishuollon valtakunnallisissa laatukriteereissä todetaan, että jälkihuollon päämääränä on saattaa nuori omillaan toimeen tulevaksi aikuiseksi, jonka tukena on oma sosiaalinen verkosto. Tämän päämäärän saavuttamiseksi tulee sijaishuoltoapaikassa tehdä riittävän ajoissa realistinen suunnitelma uuden elämänvaiheen hahmottamiseksi ja riittävän tuen saamiseksi. Tässä kartoituksessa ja suunnitelmassa kiinnitetään viranomaistoimijoiden lisäksi erityistä huomiota nuoren omaan sosiaaliseen verkostoon ja sen tarjoamaan tukeen.

Sijaishuoltoaikassa pitää kiinnittää huomiota ja varata aikaa nuoren psykososiaaliseen tukemiseen sekä motivointiin. Sen lisäksi laatukriteereissä kiinnitetään huomiota siihen, että sijaishuoltoaikassa tuetaan nuorta urasuunnittelussa opintoihin ja työelämään liittyen sekä koulu- että työelämässä selviytymisessä. (Sijaishuollon valtakunnalliset laatukriteerit 2004, 28-30.)

Hiles, Moss, Wright ja Dallos (2013, 3-8) ovat Englannissa tehdyssä tutkimuksessaan kartoittaneet nuorten kokemuksia sosiaalisesta tuesta sijaishuollosta pois siirtyessään. Nuorten kokemusten kartoittamisessa on kiinnitetty erityistä huomiota eri osa-alueisiin, kuten menneisyyden kokemusten vaikutukseen nykyiseen sosiaalisen tuen tarpeeseen, tukevien sukulaisuussuhteiden hyödyntäminen sijaishuollon päättyessä, sosiaaliset suhteet syntymäperheeseen, ammatillisen tuen rooli sekä nuorten käytännön kokemukset itsenäistymisvaiheessa. Todettakoon merkittävänä erona jälkihuollollisten palveluiden osalta Suomeen verrattuna, että nuoret voivat siirtyä Englannissa sijaishuoltoaikastaan pois jo 16-vuotiaina, niin halutessaan. Vastaavasti heillä on oikeus saada jälkihuollollista apua ja neuvontaa aina siihen asti, kun he täyttävät 25 vuotta, mikäli ovat hakeutuneet opintojen tai työelämän pariin ennen 21-ikävuottaan. Tutkimuksessa todetaan, että 2011 jopa kolmannes sijoitetuista nuorista lähti sijaishuoltoaikastaan ennen täysi-ikäisyyttä. Varhaisesta itsenäistymisestä johtuen lähes kaikki sijaishuollon piirissä olleet nuoret elivät 19-vuotiaina itsenäisesti, joka on hyvin poikkeuksellista verrattuna muuhun englantilaiseen väestöön. Tämä kehityskulku edellyttää erityistä tukea itsenäistyville nuorille, joka Englannissa tarkoittaa konkreettisesti sitä, että lainsäädännöllä on pyritty varmistamaan se, että viranomaisten on ylläpidettävä kontaktia nuoreen 21-ikävuoteen asti ja opinnoissa tai työelämässä mukana olevaan nuoreen aina 24-vuotiaaksi asti. Jokaisella sijaishuollosta itsenäistyvällä tulee olla oma siirtymävaiheen suunnitelma sekä siitä vastaava työntekijä.

Englannissa tehdyn tutkimuksen (Hiles ym. 2013, 34-35) tulosten mukaan sijaishuollosta pois lähtevät nuoret tarvitsevat valtavasti tukea, vaikka he eivät sitä itse osaa tai halua pyytää. Luottamuksellinen suhde aikuisiin, joko omassa biologisessa verkostossa tai sijaishuollon työntekijäverkostossa, edesauttoi sitä, että nuoret kykenivät helpommin kysymään ja myös vastaanottamaan käytännön

asioihin liittyvää tukea. Tutkimukseen osallistuneiden nuorten kokemuksissa sijaishuollosta itsenäiseen elämään siirtymisvaiheen vahvimman sillan muodosti ystäväistä ja vanhemmista muodostuva tukiverkosto. Sosiaalisten suhteiden verkostojen vahvistumisessa oli suuri merkitys ystävien lisäksi myös mahdollisella seurustelukumppanilla.

Yhdysvalloissa ja Englannissa on toteutettu itsenäisen elämän ohjelmia, joissa kiinnitetään huomiota sijaishuollossa olleiden nuorten itsenäistymistaitojen harjoittamiseen sekä erityisesti omien persoonallisten taitojen vahvistamiseen. Persoonallisten taitojen lisäämiseksi ryhmissä harjoitellaan esimerkiksi vuorovaikutusta, päätöksentekoa ja vihanhallintaa. Itsenäistymistaitojen osalta tarkoitetaan työelämätaitoja, taloushallintaa, kodinhoitoa, mutta myös hieman vieraampaa lainopillista neuvontaa. Ryhmissä on vertaisnuorten lisäksi läsnä ohjaaja, jonka on mahdollista antaa nuorelle myös yksilöllistä neuvontaa vertaistuen lisäksi. Kyseisissä ILP – ohjelmissa (Independent Living Programs) korostuu sisäiseen ja ulkoiseen elämäntilanteeseen yhdistettävät teemat.

Yhdysvalloissa ja Englannissa on havaittu, että riski sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten syrjäytymiselle on merkittävä ja sen ehkäisemiseksi pyritään ryhmätoiminnan avulla lisäämään nuorten itsenäistymistaitoja. Erityisesti nuorten persoonallisia taitoja vahvistamalla halutaan lisätä heidän kykyään kohdata haasteita omassa elämässään. (Montgomery, Donkoh & Underhill 2006, 1435-1436.)

3.4 Elämäntilanteen käsitys

Elämäntilanteen käsitettä voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Määrittelyissä elämäntilanteella tarkoitetaan voimavaroja, joilla ihminen voi vaikuttaa elämäänsä sekä ympäristöönsä. Ihmisen kokee voivansa vaikuttaa omaan elämäänsä päätöksillään, valinnoillaan ja toiminnallaan. Elämäntilanteen käsitys vaikuttaa myös siihen miten kykenee kohtaamaan haastavia tilanteita ja käsittelemään ahdistavia kokemuksia myös ennaltaehkäisevästi. Tilanteen tunne puuttuminen omasta elämästä saa tapahtumat ja asiat näyttämään sattumanvaraisilta, muiden ihmisten päättämiltä asioilta, jotka siten johdattelevat

yksilön elämää ja sen tapahtumia. (Keltikangas-Järvinen 1994; Kauppila 1999; Kurki, Kurki-Suutarinen & Taruvuori 2010, 61-62 mukaan.)

Pauliina Levamo (2007, 70-71) tuo tutkimuksessaan esille jälkihuolto nuorten parissa työskentelevänä sosiaalityöntekijänä omakohtaisen, voimakkaan kokemuksen siitä, että valtaosa sosiaaliturvan etuisuuksista kohdentaa tuen juuri ulkoiseen elämänhallintaan. Sisäinen ja ulkoinen elämänhallinta liittyvät toisiinsa ja vaikuttavat kokonaisuutena nuoren elämään, vaikka juuri sisäisen elämänhallinnan lisääminen perinteisin sosiaalityön keinoin nähdäänkin erittäin haasteelliseksi. Hills, Moss, Wright ja Dallos (2013, 38-39) korostavat itsenäistymisvaiheessa olevien nuorten tukemisessa erityisesti emotionaalisen tuen merkitystä. Ensisijaisesti tukea tulee kohdistaa juuri emotionaaliseen tukeen ja vasta sen jälkeen käytännönläheisempään ohjaukseen. Myös aktiivinen ja laaja-alainen tuen tarjoaminen nähdään hyödyllisempänä kuin se, että tukea tarjottaisiin kohdennetusti erilaisiin kriisitilanteisiin.

Voidaan myös puhua matalasta elämänhallinnasta tai ulkoisesta kontrollista, mikäli ihminen uskoo, ettei itse voi vaikuttaa hänelle tapahtuviin asioihin. Korkeasta elämänhallinnasta tai sisäisestä kontrollista puhutaan silloin kun ihmisellä on vahva tunne omien tekojensa ja valintojensa vaikutuksesta omaan elämäänsä. Elämänhallinta ei ole kuitenkaan sidoksissa ihmisen luonteenpiirteisiin, vaan se ilmenee tilannesidonnaisesti, jolloin elämänhallinnan kokemus voi vaihdella suurestikin tilanteiden mukaan. Elämänhallinnan tutkimus on nostanut esiin myös kriittisyyttä, sillä elämänhallinnan lisäämiseen voidaan käyttää myös moraalisesti arveluttavia keinoja. (Keltikangas-Järvinen 2008, 255-257.)

Keltikangas-Järvinen kuvaa (2008, 263) elämänhallinnan syntymistä prosessina, joka kestää lapsuudesta aikuisuuteen saakka. Vaikuttamisen mahdollisuuden tunteen lisäksi oleellista on elämänhallinnan kannalta kyky tehdä kompromisseja omien ja ympäristön vaatimusten välillä sekä kyky löytää tyydytys sovittujen sääntöjen puitteissa. Tämän pohjalta itsensä toteuttaminen edellyttää myös muiden huomioonottamista eikä ainoastaan oman tyytyväisyyden turvaamista.

Timo Mäkiranta kartoittaa elämönhallinnan laajaa käsitettä (2008) omassa pro gradu-tutkielmassaan ensisijaisesti sosiaalipedagogisena käsitteenä.

Elämönhallinta vilahtelee terminä hyvin monissa eri yhteyksissä ja yleisesti ottaen se terminä kuvaa ihmisenä olemisen ja elämän onnistuneisuutta. Sen sijaan sosiaalialan työtä kuvattaessa elämönhallinnan käsite ulottuu aina konkreettisesta perustyöstä laajempiin tehtävä- ja periaatetasoihin kuvauksiin. Elämönhallinnan käsitettä on tutkittu useammalla tieteen alalla ja sitä kautta sanan yksiselitteisyys arkikielessä kyseenalaistuu Mäkirannan omassa tutkimuksessa (2008, 61-62).

Mäkiranta (2008, 67) toteaa, että sosiaalipedagogisena käsitteenä elämönhallinta näkyy erityisesti persoonaksi kasvamisessa. Omaehtoisen elämönhallinnan lisäämiseksi merkityksellistä on dialogisuus ihmisten kanssa. Tämän lisäksi sosiaalipedagogiikkaan ja elämönhallinnan lisäämiseen kytkeytyy selkeästi myös normatiivisuus ja yhteiskunnan eettinen tarkasteleminen.

Jeja Pekka Roos (1985, 41) erottaa elämönhallinnan käsitteestä kaksi erillistä elämönhallinnan muotoa. Seuraavaksi tarkastelen näitä elämönhallinnan muotoja eli ulkoista ja sisäistä elämönhallintaa.

Ulkoinen elämönhallinta

Roosin (1988, 206-207) määritelmän mukaan ulkoisesta elämönhallinnasta voidaan puhua silloin, kun ihminen on voinut ohjata oman elämänsä kulkua ilman, että siihen on vaikuttanut hänestä riippumattomat tekijät. Yhteiskunnalliset ja luonnolliset tekijät vaikuttavat kaikkien ihmisten elämönhallintaan väistämättä, joten tarkasti määritellen voidaan puhua myös suhteellisesta elämönhallinnan käsitteestä.

Yksinkertaisimmillaan ulkoinen elämönhallinta on sitä, että ihmisen elämässä ei ole tapahtunut mitään odottamatonta elämänkulkuun vaikuttavaa tapahtumaa. Siinä vaiheessa kun ihmisen itselleen asettamat tavoitteet ja elämän tarkoituksien ketju toteutuu katkeamattomasti, ulkoinen elämönhallinta ilmenee monimutkaisena rakenteena. Ulkoiseen elämönhallintaan vaikuttavat muun muassa sukupuoli, sukupolvi, koulutus ja ammatti. Keskeisessä osassa ihmisen

elämää on ulkoisen elämänhallinnan tavoittelu, joka saattaa ilmetä esimerkiksi taloudellisen turvallisuuden tavoitteluna. (Roos 1988, 206-207.)

Sisäinen elämänhallinta

Sisäinen elämänhallinta on taas Roosin (1988, 207) mukaan lapsuudesta lähtien, vähitellen opittava asia. Sisäistä elämänhallintaa kuvaa monimutkaisuus, sillä kysymys on ensisijaisesti ihmisen kyvystä sopeutua elämässään kohtaamiin yllätyksiin ja haasteisiin. Vaikka elämä sisältäisi miten dramaattisia käännteitä, niihin sopeutuminen edellyttää asioiden katsomista positiivisesta näkökulmasta. Sisäistä elämänhallintaa ei pidä sekoittaa alistumiseen tai muiden tahdon mukana kulkemiseen.

Sisäinen elämänhallinta korostaa ihmisen omaa aktiivisuutta pyrkiä haastavista elämäntilanteista kohti parempaa ulkoisen elämänhallinnan tilaa. Elämän aito sisäinen hallinta rakentuu siten luonnon järjestyksen pohjalta, vaikka se saattaa tuntua kaupunkimaisen elämäntavan kautta haastavalta. Sopeutumisen kyvyllä ihminen lisää myös omaa turvallisuuden tunnettaan ja voimavaroja käsitellä haastavia tilanteita eikä hän pyri tietoisesti välttämään vaikeuksia. (Roos 1988, 207-208.)

3.5 Nuorten osallisuus lastensuojelussa

Lasten ja nuorten osallisuus nähdään tärkeäksi asiaksi ja lastensuojelulain (417/2007) 4.luvussa määritellään se, miten osallisuutta tuetaan lastensuojelussa. 12-vuotiaalla lapsella on itseään koskevassa lastensuojeluasiassa oikeus käyttää puhevaltaa huoltajan tai muun laillisen edustajan ohella ja hänelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. (Lastensuojelulaki 417/2007, 20 § & 21§.)

Lapsen mielipiteen selvittäminen tulee tapahtua lasta vaarantamatta ja se voidaan jättää selvittämättä vain siinä tapauksessa, että siitä aiheutuu lapselle terveydellistä tai kehityksellistä vaaraa. Lapsen mielipide sekä toivomukset on selvitettävä ja toteutettava lapsen kehitystaso sekä ikä huomioiden lastensuojelun toimenpiteitä tehtäessä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 20§.)

Vaikka lait ja asetukset edellyttävät lapsen kuulemista lastensuojelussa herää aiheesta kysymys miten esimerkiksi lastensuojelun palveluiden piirissä olevien lasten ja nuorten ääni saataisiin kuuluville mietittäessä palveluiden kehittämistä ja suunnittelua. Lastensuojelun kehittämisohjelman yhtenä keskeisenä tavoitteena on ollut lapsilähtöisyys, mutta siitä huolimatta lasten ja nuorten osallisuus ei mahdollistunut ennen kuin sille rakentui oma kanava kokeilun muodossa, jossa kuultiin lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja nuorten kokemuksia toimintatavoista sekä heidän kehittämisideoitaan. (Oranen 2008, 5-9.)

Stein (2005, 12) viittaa nuorten pystyvyyden vahvistamiseen, etenkin ongelmanratkaisu taitojen vahvistamisella sekä itsevarmuuden lisäämisellä. Lastensuojelussa olevien nuorten kohdalla korostuu helposti se, että muut ihmiset päättävät heidän elämästään, mikä vähentää merkittävästi heidän osallisuuden kokemustaan, ellei siihen tietoisesti haluta muutosta.

Lasten osallisuus on käsitteenä lastensuojelussa melko uusi verrattuna esimerkiksi ympäristö- ja yhteiskuntasuunnitteluun, josta käsite on tunnistettavissa aina 1960-luvulta lähtien. Oranen korostaa, etteivät lapset ole vain tiedontuottajia, joilta asiantuntijaroolissa oleva ammattilainen haluaa tietoa. Kehittämisen näkökulmasta tarvitaan lasten ja nuorten arviointia, suunnittelua ja kommentointia hankkeiden alkuideoinnista lähtien. (Oranen 2008, 12-15.)

Osallisuuden rakentumisen portailla kokemukset osallisuudesta vaihtelevat sen mukaan, miten osallisuus kulloinkin rakentuu. Vaikuttamisen mahdollisuuksia on vähän tai ei lainkaan osallisuuden alimmilla portailla kun taas korkeammalla vaikuttamisen määrä kasvaa ja yksilöllä on silloin enemmän myös osallisuutta. Lastensuojelussa lasten ja nuorten kohdalla ylimmällä portaalla olemiseen vaikuttaa heidän mahdollisuutensa vaikuttaa päätöksentekoon. Osallisuuden rakentumisen portaat ovat siten mahdollisuus osallistua tai kieltäytyä, mahdollisuus saada tietoa, mahdollisuus vaikuttaa prosessiin, mahdollisuus omien ajatusten ilmaisuun, tuki omien ajatusten ilmaisuun ja mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin. (Tanskanen & Timonen-Kallio 2010, 9.)

4 TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS

Tutkimuksellisen kehittämishankkeen toteutuksen osalta kuvaan kehittämishankkeelle asetettua tarkoitusta ja tavoitteita sekä varsinaisen prosessin etenemistä. Tutkimuksellinen kehittämishankkeeni on toteutettu toimintatutkimuksena, koska se perustuu vahvasti käytännön työn kehittämiseen. Kehittämishankkeeni on tiiviisti kytkeytynyt koko prosessin ajan käytännön työelämään. Lopuksi kuvaan kehittämishankkeessa hyödynnetyn aineiston keräämistä sekä analysointia.

4.1 Kehittämishankkeen tarkoitus ja tavoite

Kehittämishankkeen tarkoituksena on lisätä nuorisokodissa tapahtuvaa itsenäistymiskehitystä tukevaa toimintaa ja kehittää jälkihuollolliseen lastensuojelutyöhön liittyvää osaamista. Sekä pitkä- että lyhytaikaisten sijoitusten päätyminen täysi-ikäistymisen lähestyessä on merkittävä vaihe nuorisokodista pois siirtyvän nuoren ja hänen lähipiirinsä elämässä. Samalla se on valtava haaste nuorisokodin ohjaajille, jotta he osaltaan pystyvät hoito- ja kasvatustyössään tämän huomioimaan nuoren kokonaistilanteen vaatimalla tavalla. Kehittämishankkeen tavoitteena on kehittää taustaorganisaation nuorisokoteihin ryhmätoimintamalli, jota voidaan jatkossa hyödyntää joustavasti sijoitusvaiheen päättymisvaiheessa, yksittäisen nuoren itsenäistymiskehityksen tukemiseen.

Nuorisokodista pois muuttaminen sijoituksen päättyessä tarkoittaa erittäin tarkasti strukturoidun arjen siirtymistä nuoren omalle vastuulle, jolloin hänen ympäriltään jää aikuisten vahva tuki ja läsnäolo aiempaa vähemmälle. Määrätietoinen, suunnitelmallinen työskentely nuorisokodissa yhdessä nuoren kanssa tulevaisuuden suhteen, on merkityksellistä varsinkin nuoren itsensä mutta myös yhteiskunnan kannalta. Itsenäistymisvaiheen suunnitelmien ja käytännön toimien tulisi olla lähtöisin nuoren omista lähtökohdista, jotta hän voisi sitoutua mahdollisimman hyvin työskentelyyn. Turhaa voimavarojen sekä resurssien haaskausta on tehdä aikuisen motiiveista lähtöisin olevia suunnitelmia, jotka eivät toteudu lainkaan mikäli nuoren omat tavoitteet ja pyrkimykset ovat erilaiset.

Kehittämishankkeeni tarkoituksena on myös lisätä sitä osaamista, jolla voidaan nuoren kiinnittymistä yhteiskuntaan vahvistaa ja siten vähentää syrjäytymisriskiä.

Kehittämishankkeeni pääasiallisena tavoitteena oli ryhmätoimintamallin rakentaminen. Lisäksi tavoitteena oli erikseen ja suunnitellusti toteutetussa ryhmätoiminnassa mahdollistaa ryhmiin osallistuville nuorille elämänhallintaan ja itsenäistymiseen liittyvien asioiden läpi käyminen. Ryhmätoimintamallissa tavoitteena oli se, että nuoret pääsivät tiedollisen informaation lisäksi hyödyntämään ryhmässä syntyvää keskustelua sekä ryhmässä mukana olemista oman itsenäistymisvaiheensa ja lähestyvän nuorisokodista poismuuttamisen tukena. Tavoitteena oli myös vahvistaa erityisesti nuorten omaa osallisuutta ryhmätoimintamallin kehittämisessä.

Kehittämishankkeeni keskittyy juuri siihen vaiheeseen, jossa nuoret ovat vielä sijaishuollossa nuorisokodissa, mutta huostaanoton päättymisen on edessä täysi-ikäisyyden myötä puolenvuoden sisällä. Tulevaisuudessa tavoitteena on se, että kehittämishankkeen myötä syntynyttä toimintamallia voidaan toteuttaa kalenterivuoden aikana joustavasti tarpeen mukaan. Näin kaikista taustaorganisaation nuorisokodeista on nuorilla mahdollisuus ryhmiin osallistua siinä vaiheessa, kun se kunkin nuoren itsenäistymiskehityksen tukemisen kannalta on ajankohtaista.

4.2 Toimintatutkimus

Toimintatutkimus hahmottuu usein prosessina, jossa on syklisiä vaiheita. Toimintatutkimus voi keskittyä arjessa havaittuun ongelmaan, johon pyritään löytämään uusi ratkaisu, eikä ongelmaa tarvitse lähestyä perinteisen tutkimuksen tarkoista raameista. Toimintatutkimuksessa on eteenpäin suuntautuvaa, konstruoivaa toimintaa, jossa rakennetaan uutta ja katse on kohti tulevaisuutta. Sen sijaan taaksepäin suuntautuvassa, rekonstruoivassa toiminnassa painopiste on toteutuneiden toimintojen arvioinnissa sekä havainnoinnissa. Kehämaisessä syklissä siis luodaan uutta, testataan sitä käytännössä, havainnoidaan toteutunutta toimintaa ja arvioidaan sen pohjalta syntyneitä aineistoja, ja kokeillaan jälleen

uudelleen kehittyneempänä toimintana. (Heikkinen, Rovio & Kiilakoski 2008, 78-79.)

Toimintatutkimuksen pysähtymätön spiraali on saanut osakseen myös kritiikkiä. Kaavamaisuudestaan johtuen se ei välttämättä tee näkyväksi esimerkiksi sosiaalisen toiminnan monimutkaisuutta tai arvaamattomia käännteitä tutkimusprosessissa. Todellisuudessa saattaa olla myös hyvin vaikeaa erottaa suunnitteluvaihetta, toimintaa ja arviointia toisistaan, koska ne limittyvät vahvasti toisiinsa. Toimintatutkimuksessa on painotettu syklien määrää, mutta se ei voi olla toimintatutkimuksen arvioinnin mittari. Oleellisempaa onkin saavuttaa jotain uutta ja arvioida enemmän toimintatutkimuksen perusideaa, suunnittelua, toimintaa sekä arviointia. (Heikkinen ym. 2008, 80-82.)

Toikko ja Rantanen (2009, 9-11) toteavat, että kehittämistoiminnan metodinen ydin rakentuu kehittämisprosessin, toimijoiden osallisuuden ja tiedontuotannon näkökulmista. Prosessinäkökulmassa korostuu erityisesti sosiaalisissa verkostoissa työskennellessä ennakoimattomuus, jolloin kehittämisprosessin kulkua joudutaan koko ajan korjaamaan ja suuntaamaan uudelleen. Toimijoiden osallistumisen näkökulmassa korostuu toimijoiden tasavertaisen osallistumisen hyväksyminen ja yhteisen ymmärryksen saavuttamisen pyrkimys. Kehittäjä ei piiloudu ulkopuolisen asiantuntijan rooliin vaan on vuorovaikutuksessa käytännön toimijoiden kanssa. Tiedontuotannon näkökulmasta tutkiva työote ja tutkimukselliset asetelmat tuovat lisäarvoa kehittämistoiminnalle. Samalla tulosten siirrettävyys ja käyttökelpoisuus mahdollistuvat tutkimuksellisuuden kautta.

Tutkimuksellisessa kehittämistyössä osallistamisen ajatellaan johtavan osallistumiseen, joka on omaehtoista ja perustuu vapaaehtoisuuteen. Osallistamisen käsitteeseen kytkeytyy omakohtainen toimijuus mutta myös se, että joku ulkopuolinen taho tai henkilö vahvistaa osallistumista. (Toikko & Rantanen 2009, 90-91.) Omassa kehittämishankkeessani sekä työntekijät että nuoret osallistuivat kehittämistoimintaan, koska ryhmätoimintamallin kehittäminen koski molempia osapuolia.

Osallistavassa kehittämisessä on mahdollista hyödyntää erilaisia tutkimuksellisia menetelmiä, esimerkiksi havainnointia, haastatteluita, testauksia tai kyselyitä. Käytettävien menetelmien valinnat muotoutuvat lopullisesti kehittämiskohteen sekä siihen osallistuvien tekijöiden mukaan. Monimenetelmällisyyden mukaisesti uutta tietoa voidaan tuottaa käyttämällä hankkeen eri vaiheissa vaihtelevasti määrällisiä, laadullisia ja osallistavia menetelmiä, sen mukaan millaista tietoa hankkeen tavoitteen toteuttamiseksi tarvitaan. Tutkiva kehittäminen tulee toteuttaa niin, että kehittämishankkeen käynnistänyt käytännön ongelma saadaan ratkaistua ja valitut menetelmät ovat perusteltavissa. (Heikkilä, Jokinen & Nurmela 2008, 110.)

Kehittämishankkeessani korostui työelämälähtöisyys sekä erityisesti kehittämishankkeen osalta etukäteen tehdyn suunnitelman uudelleen muotoutuminen prosessin edetessä. Yrityksen taustaorganisaatiossa tapahtuneet muutokset vaikuttivat konkreettisesti hankkeeseen, mutta suurin haaste syntyi kehittämishankkeen pitkäkestoisuudesta, joka erosi vahvasti alkuperäisestä tutkimussuunnitelmastani. Tämän myötä syntyivät suurimmat haasteet itselleni kehittäjänä, sillä jouduin keskittymään suunnitelman korjaamiseen hankkeen aikana, jotta kehittämishankkeelle asetetut tavoitteet voitiin saavuttaa. Yhdessä toisen ohjaajan sekä ryhmiin osallistuneiden nuorten kanssa vuorovaikutuksessa pyrin hankkeen dokumentaatioissa tekemään näkyväksi sitä ymmärrystä, jota kehittämishankkeessa esitettyihin kysymyksiin syntyi koko kehittämishankkeen toteuttamisprosessin aikana.

Toikko ja Rantanen (2009, 11) korostivat erityisesti sitä, ettei tutkija piiloudu ulkopuolisen asiantuntijan rooliin. Tämä olisi ollut käytännössä lähes mahdotonta, sillä hankkeeseen osallistuneet nuoret olivat meille ohjaajille entuudestaan tuttuja. Enemmän saimme tehdä työtä sen eteen, että olemmekin erilaisessa roolissa ryhmien vetäjinä kuin normaalissa arjen hoito- ja kasvatustyössä. Tämän vahvistamiseksi me molemmat pyrimme siihen, että ryhmän ohjauksessa keskityimme työskentelemään nuorten kanssa vuorovaikutuksessa, ilman asiantuntijan ulkopuolista roolia. Myös ulkopuolisten ryhmässä vierailleiden henkilöiden merkitys oli ratkaiseva, sillä pääsimme kohtaamaan heidät yhdessä nuorten kanssa tasavertaisina. Tämä työote ryhmien vetämisessä mahdollisti

tasavertaisen osallistumisen ja korosti yhteisen ymmärryksen saavuttamista kehittämisprosessin eteenpäin viemistä ajatellen.

Hankkeeni tietoperustalla pyrin saavuttamaan kehittämissankkeessa tutkimuksellista luotettavuutta. Samalla pyrin sitomaan tietoperustan käytännössä tehtävän työn tueksi ja taustaksi.

4.3 Kehittämisprosessin eteneminen

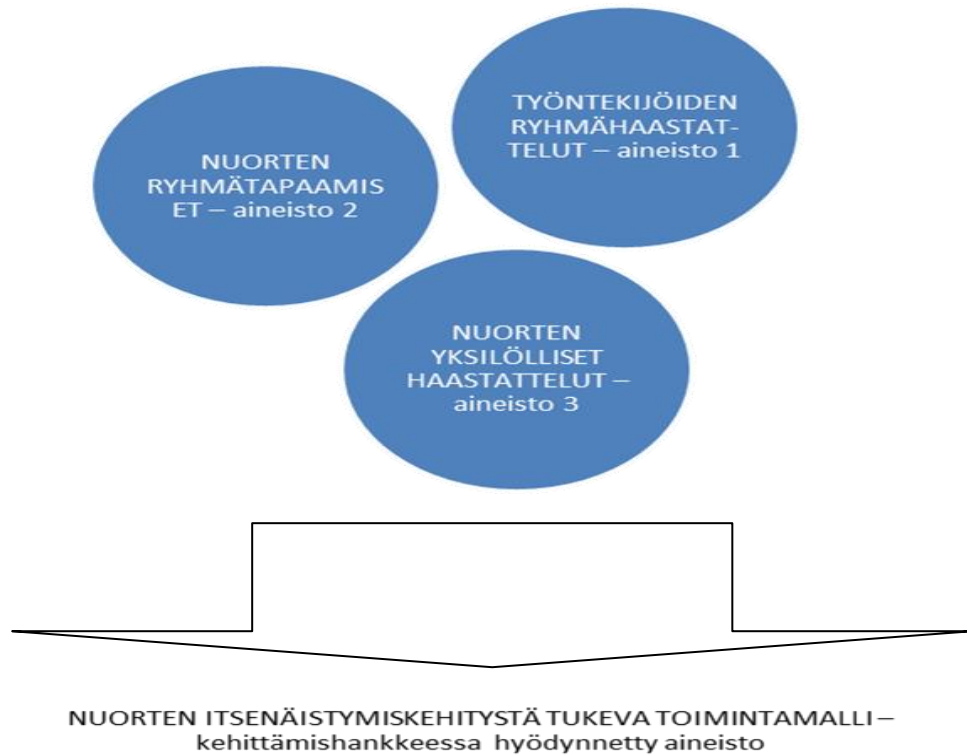
Kehittämissankkeen eteneminen on ajallisesti kestänyt suhteellisen pitkään aina kevästä 2011 loppu vuoteen 2013 asti. Kehittämisprosessi on ollut siten hyvin erilainen kuin alkuperäinen suunnitelmani oli vielä tutkimussuunnitelmavaiheessa. Kehittämissankkeessani on ollut myös lukuisia eri vaihteita, joiden dokumentointi on asettanut omat haasteensa. Kehittämissankkeen tutkimuksellisen osion luettavuuden ja selkeyden lisäämiseksi olen kuvannut kehittämisprosessin etenemisen mahdollisimman havainnollisesti, jotta tutkimuksellisen kehittämissankkeen aikana toteutetut eri vaiheet havainnollistuvat mahdollisimman selkeästi.

KUVIO 1. Kehittämisen eteneminen

4.4 Kehittämishankkeessa hyödynnettyjen aineistojen keruu

Toimintamallin kehittämiseen tarvittavan aineiston keruu tapahtui kehittämissuositteessani useassa eri vaiheessa. Kehittämissuositteessa hyödynnetty aineisto koostui kaikkiaan kolmesta erillisestä aineistosta, ensimmäinen aineisto muodostui nuorisokotien työryhmien kahdesta eri ryhmähaastattelusta, toinen aineisto muodostui ryhmätapaamisten toteuttamisesta vastanneiden työntekijöiden osallistuvasta havainnoinnista kertyneestä kirjallisesta aineistosta ja kolmas aineisto koostui ryhmätapaamisten jälkeen tehdyistä nuorten yksilöllisistä teemahaastatteluista.

KUVIO 2.

Kehittämishankkeessa hyödynnetyt aineistot

Heti kehittämishankkeen alussa on kerätty aineisto 1. Tämä aineisto muodostui kohdeorganisaation kahden eri nuorisokotiyksikön työryhmien työntekijöille pidetyistä, erillisistä ryhmähaastatteluista. Ryhmähaastattelu voidaan nähdä jopa keskusteluna, jossa tuotetaan monipuolista tietoa vapaalla kommentoinnilla ja jota haastattelija ohjaa esittäen kysymyksiä niin ryhmälle kuin sen yksittäiselle jäsenellekin. Ryhmähaastattelun etuna pidetään sitä, että sen avulla voidaan selvittää helposti haastatteluun osallistuvien yhteinen kanta esitettyyn aiheeseen. Ryhmähaastattelumenetelmään liittyviä haittoja, kuten ryhmähaastatteluun saapumattomuutta tai valtahierarkian vaikutusta ei pidä vähätellä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 61-63.)

Ryhmähaastattelujen toteuttaminen onnistui helposti normaalin työpaikkapalaverin yhteydessä ja molemmille ryhmähaastatteluun osallistuville

työryhmille aikaa varattiin tunti. Työryhmien jäsenet olivat toisilleen hyvin tuttuja ja aihe niin neutraali, että sen parissa ajatusten vaihtaminen kävi luontevasti. Ryhmähaastattelut dokumentoin äänitallenteena, jotta saattoi itse keskittyä ryhmähaastattelun varsinaiseen vetämiseen.

Työntekijöiden ryhmähaastattelun hyödyntämiseen päädyin lopulta kehittämishankkeen alkuperäisen lähtöajatuksen takia. Halusin saada nuorisokodin ohjaajien äänen kuuluviin ja tehdä näkyväksi sen, mitkä heidän kokemuksestaan arvioituina ovat nuoren itsenäistymiskehityksen tukemisessa suurimpia haasteita nuorisokodissa tapahtuvan hoitotyön arjessa. Lisäksi itsenäistymisvaiheessa olevien nuorten kanssa työskentely koettiin hyvin haastavaksi ja siihen haluttiin löytää uusia työmenetelmiä sekä ennen kaikkea uudenlaista näkökulmaa. Työntekijöiden ryhmähaastattelujen avulla saatoin hyödyntää ohjaajien ammatillista kokemusta sekä näkemystä itsenäistymiskehityksen tukemisessa ja siihen liittyvien hoito- ja kasvatuskäytäntöjen edelleen kehittämisessä. Aineisto 1, eli työntekijöiden ryhmähaastatteluista kertynyt aineisto, vaikutti siten konkreettisesti nuorille suunnattujen ryhmätapaamisten suunnitteluun.

Kehittämishankkeeni toinen aineisto (aineisto 2) muodostui keväällä 2012 toteutuneiden seitsemän nuorten ryhmätapaamisten aikana. Tämä aineisto syntyi ryhmien vetämisestä vastanneiden työntekijöiden eli itseni ja toisen nuorisokodin ohjaajan, ryhmätapaamisten aikana tehdystä osallistuvasta havainnoinnista kertyneestä kirjallisesta materiaalista. Perusteena osallistuvan havainnoin valitsemiseen oli oma olettamukseni kehittäjänä siitä, että nuorten tai vetäjien ei tarvitse ryhmätapaamisissa jännittää dokumentointia esimerkiksi äänitallenteiden tai videoinnin muodossa, vaan kaikki osallistujat voivat keskittyä rauhassa ryhmässä toimimiseen. Nuorille kerrottiin etukäteen osallistuvasta havainnoinnista ja painotettiin sitä, että havainnointiin ei tule tunnistettavia kuvauksia vaan se keskittyy yksilön toiminnan sijasta ryhmän ja ohjaajien omaan toimintaan. Osallistuvan havainnoinnin merkitys oli lopulta hyvin suuri niin ryhmien ohjaamisen kuin lopullisen ryhmätoimintamallin kehittämisenkin kannalta. Osallistuvan havainnoinnin avulla kertynyt aineisto yhdistyi luontevasti

nuorten yksilöllisten teemahaastatteluiden tuottamaan informaatioon ja sillä oli merkitystä toimintamallin lopulliseen muotoon saattamisessa.

Vilka (2006, 37-38) toteaaakin, että havainnointi on tieteellisen tutkimuksen perusmetodi, jossa tietoisien tarkkailun avulla voidaan tehdä havaintoja luontaisessa toimintaympäristössä. Erityisesti se on hyödynnettävissä tutkimuksissa, joissa tutkitaan esimerkiksi vuorovaikutusta, ihmisen toimintaa, vaikeasti ennakoitavia tilanteita tai lapsia ja nuoria. Laadullisessa tutkimuksessa havainnot löydetäänkin tutkijan osallistumisen kautta. Vilka (2006, 44) painottaa, että osallistuvan havainnoinnin kannalta on tärkeää suunnitelmallisuus ja teoreettisen näkökulman tiedostaminen, jolloin osallistuva havainnointi suunnataan tutkimuksen kannalta mielekkäisiin asioihin.

Havainnointi tulee kestämään koko kehittämisprosessin ajan. (Toikko & Rantanen 2009, 144-145.) Myös Grönfors (2007, 160-161) kehottaa kiinnittämään tässä menetelmässä huomiota aineiston hankintaan havainnointi vaiheessa.

Osallistuvassa havainnoinnissa on muistiinpanot ratkaisevassa roolissa. Muisti on valikoiva ja siksi pelkät muistinvaraiset muistiinpanot eivät riitä. Muistiinpanojen tekeminen kesken toiminnan saattaa häiritä osallistujia, vaikka he tutkimuksellisesta tilanteesta olisivatkin selvillä. Muistiinpanojen osalta tulee miettiä, missä ja miten usein muistiinpanoja tekee.

Tarkoituksenmukaisuusperiaatteen mukaisesti kaikesta koetusta, tehdystä ja nähdystä ei tehdä muistiinpanoja vaan keskitytään siihen, mikä tutkimuksen kannalta on oleellista. Valitessaan muistiinpanoihin kirjattavat asiat tutkija tekee osaltaan jo esianalyysia. (Toikko & Rantanen 2009, 144-145.) Etukäteen olimme sopineet yhdessä toisen vetäjän kanssa, että jokaisen ryhmätapaamisen jälkeen molemmat kirjasivat ylös omia havaintojaan ryhmätapaamisen aiheesta, tapaamisen sujumisesta, nuorten työskentelystä sekä niistä asioista, jotka tapaamisen aikana tuottivat informaatiota muutos- tai kehittämistarpeista, joiden avulla tapaamisen sisältöä voitaisiin edelleen kehittää. Samalla arvioitiin myös omaa työskentelyä ryhmätapaamisen aikana. Tämä aineisto vaikutti niihin teemoihin, joita hyödynsin nuorten yksilöllisissä teemahaastatteluissa.

Kolmas aineisto (aineisto 3) muodostui ryhmätoimintaan osallistuneiden nuorten yksilöllisistä teemahaastatteluista. Nuorten yksilölliset teemahaastattelut toteutin varsinaisen ryhmätoiminnan loputtua, heidän täysi-ikäistymisen ja sijaishuollon päättymisen jälkeen syksyllä 2012.

Teemahaastattelun esikuvana on toiminut kohdennettu haastattelu, jossa tiedetään, että haastatteluun osallistuvat ovat kokeneet tietyn tilanteen (Merton, Fiske & Kendal 1956, Hirsjärvi & Hurme 2009, 47 mukaan). Teemahaastattelu ei edellytä kohennetun haastattelun tavoin kokeellisesti aikaansaattua yhteistä kokemusta vaan sen lähtökohtana on yleisesti ihmisten kokemusten tutkiminen. Haastattelu ei etene yksityiskohtaisilla kysymyksillä vaan keskeisten teemojen varassa. Puolistrukturoitu menetelmä on kyseessä siksi, että teema-alueet kaikille haastateltaville ovat samat. Teemahaastattelu mahdollistaa jokaisen tutkittavan yksilöllisten kokemusten ja merkitysten huomioimisen. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 48.)

Nuorten yksilöllisten teemahaastatteluiden avulla pyrin saamaan esille nuorten omat kokemukset ja ajatukset itsenäistymisvaiheen työskentelystä, toteutuneiden ryhmätapaamisten toimivuudesta sekä kehittämistarpeista. Yksilöhaastatteluiden teemat nousivat osittain kehittämishankkeen tietoperustasta, mutta pääpaino oli vahvasti ryhmätapaamisten kokemuksissa ja erityisesti niiden kehittämisessä tulevaisuudessa tapahtuvaa ryhmätoimintaa ajatellen. Kanasen (2008, 74) mukaan teemahaastattelu antaa mahdollisuuden rajata kysymyksiä teemoittain vaikka tutkittavaa aihetta lähestytäänkin suhteellisen väljästi.

Nuorten yksilöhaastatteluihin päädyin useammasta eri syystä. Ensiksikin ryhmätapaamisen järjestäminen olisi käytännössä ollut hankalaa, sillä kukin nuorista kotiutui ryhmätapaamisen päättymisen jälkeen eri aikoina syksyyn 2012 mennessä. Tästä johtuen nuorten sijaishuollon jälkeiset kotipaikat sijaitsivat toisistaan maantieteellisesti hyvin eri paikoissa. Täysi-ikäisyyden ja itsenäistymisen myötä nuorten tavoitettavuus ja halukkuus haastatteluun osallistumiseen vaihteli suuresti. Ryhmätapaamisissa eniten mukana olleet viisi nuorta ilmaisivat viimeisellä ryhmätapaamiskerralla kaikki halukkuutensa osallistua myös yksilöhaastatteluun. Lopulta sain kolme yksilöhaastattelua

toteutumaan suunnitellusti, yhden nuoren kieltäytyessä haastattelusta kokonaan. Yhden nuoren kohdalla haastattelua yritettiin sopia useampia kertoja, mutta haastattelua ei päästy koskaan toteuttamaan. Nuori hyödynsi palautteen antamisen mahdollisuuden puhelimitse, mutta tutkimuksen luotettavuuden kannalta kyseistä, joskin positiivista palautetta, ei kehittämishankkeessa ole huomioitu.

Halusin tarjota kullekin nuorelle henkilökohtaisen mahdollisuuden yksilöhaastatteluun, jotta omakohtaisten kokemusten kuvaaminen haastattelutilanteessa olisi mahdollisimman luottamuksellista ja turvallista. Yksilöhaastattelut nauhoitin, jotta itse pystyin keskittymään haastattelutilanteeseen paremmin. Täysi-ikäisten nuorten kanssa kerroin haastattelun alussa tutkimuksellisesta kehittämishankkeesta ja selvensin, ettei lopulliseen dokumentaatioon taltioitu tunnistettavia tietoja. Haastattelusta oli mahdollisuus kieltäytyä, jota yksi nuorista myös käytti. Kehittämishankkeessani korostuu näin nuorten kokemustiedon merkitys itsenäistymiskehitystä tukevan ryhmätoiminnan sisältöjen lopullisessa kehittämisessä.

4.5 Aineiston analysointi

Hirsijärven ym. (2001,209) mukaan aineiston käsittely sekä analysointi kannattaa tehdä mahdollisimman pian keruuvaiheen jälkeen, jolloin aineisto vielä inspiroi tekijäänsä ja mahdollisia tarkennuksia on tehtävissä. Vaikka kehittämishankkeen kirjallisen osion lopullinen dokumentointi ja valmistuminen viivästyivät, paneuduin aineiston käsittelyyn ja analysointiin suhteellisen nopeasti niiden valmistuttua, jotta saatoin viedä kehittämishankettani eteenpäin.

Grönforsin (2007,164-166) mukaan analyysimenetelmät riippuvat tutkimuksen lähtökohtien lisäksi myös aineiston laajuudesta ja muistiinpanotavoista. Osallistuvan havainnoinnin menetelmällä toteutetun tutkimuksen analysointi ei poikkea juurikaan esimerkiksi teemahaastattelun analyysistä. Tutkijan oma panos analyysivaiheessa on merkittävä, sillä määrälliseen analyysiin kehitettyjä tietokoneanalyyseja ei samantasoisina ole saatavilla laadullisessa tutkimuksessa. Tutkimuksen kannalta on tärkeää kiinnittää huomiota myös tutkimusraportin kirjoittamiseen, jotta lopputulos olisi asiasisällöltään hyvää ja luettavaa tekstiä.

Myös valmiista raportista tulisi välittyä henkilökohtainen tutkimuskokemus ja tutkijan ja tutkittavien dialogisuus.

Aineiston analysointi tapahtui kolmessa eri vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa käsiteltiin työryhmien ryhmähaastatteluista kertyneen aineiston (aineisto 1).

Työryhmille tehdyistä kahdesta erillisestä ryhmähaastattelusta kertyi äänitallennetta yhteensä kaksi tuntia ja 5 minuuttia. Tästä äänitallenteesta kertyi litteroitua aineistoa yhteensä 22 sivua puhtaaksi kirjoitettuna. Kertyneen aineiston teemoittelulla pyrin löytämään ne asiat, joiden avulla voidaan edistää itsenäistymiskehityksen tukemista sijaishuollosta itsenäistymässä olevan nuoren kohdalla.

Työryhmien haastatteluaineistosta nousi esille selkeitä teemoja, jotka koettiin työntekijän näkökulmasta erittäin tärkeiksi asioiksi ajatellen nuorten itsenäistymiskehityksen tukemista nuorisokodissa ennen täysi-ikäistymistä. Näiden työntekijöiden ryhmähaastattelun aineistosta esiin nousseiden teemojen sekä kehittämishankkeen tietoperustan pohjalta suunnittelin alustavasti nuorten ryhmätapaamisten rungot sekä niiden sisällölliset teemat.

Toisessa vaiheessa käsiteltiin osallistuvan havainnoinnin kautta syntyneen aineiston (aineisto 2). Koska etukäteen tiesimme, että ryhmätapaamisten jälkeen tekemiämme muistiinpanoja tullaan hyödyntämään aineiston analyysissa, ei valmiita muistiinpanoja tarvinnut puhtaaksi kirjoittaa. Muistiinpanoja kertyi yhteensä seitsemän sivua. Sisällön teemoittelu muistutti hyvin paljon haastatteluaineiston läpikäymistä, mutta muistiinpanot olivat huomattavasti lyhyempiä ja nostivat selkeästi esille vetäjien tunnelmia ryhmätapaamisista. Osallistuvaa havainnointia hyödynnettiin joustavasti myös ryhmätapaamisten toteuttamisessa, sillä välittömät havainnot, joilla oli merkitystä esimerkiksi seuraavaan kertaan, otettiin heti huomioon.

Kolmannessa vaiheessa vuorossa oli nuorten yksilöllisten teemahaastatteluiden avulla syntyneen aineiston käsitteleminen (aineisto 3). Kyseinen aineiston analyysi tapahtui haastattelujen valmistuttua vuoden 2012 loppuun mennessä. Nuorten haastatteluista kertyneiden äänitallenteiden, joita oli yhteensä kaksi tuntia ja 40 minuuttia, purkamisen toteutin yleiskielisellä litteroinnilla. Litteroitu

aineisto tuli kirjalliseen muotoon, yhteensä nuorten haastatteluista kertyi puhtaaksi kirjoitettuna litteroitua materiaalia 35 sivua.

Tämän aineiston teemoittelun avulla pyrin löytämään nuorten omat kokemukset ryhmätoiminnasta sekä vertaamaan niitä ryhmien vetäjien osallistuvasta havainnoinnista kertyneeseen aineistoon. Aineistosta esiin nousseita yhteisiä tekijöitä ja elementtejä hyödynsin erityisesti ryhmätoimintamallin edelleen kehittämisessä lopulliseen muotoonsa. (Kananen 2008, 88-91.)

5 TOIMINTAMALLIN KEHITTÄMINEN ITSENÄISTYMISSVAIHEESSA TAPAHTUVAAN RYHMÄTYÖSKENTELEYYN NUORISOKODISSA

Ryhmätapaamisten avulla tapahtuvan itsenäistymiskehityksen tukeminen nuorisokodissa ennen huostaanoton päättymistä oli kehittämishankkeeni pääasiallinen tehtävä ja alkuvaiheessa painopiste olikin ryhmätoiminnan suunnittelussa mutta myös tapaamisten varsinaisessa toteuttamisessa. Tässä luvussa kuvaan siten ensiksi sekä ryhmätapaamisten suunnitteluvaiheen, että varsinaisten ryhmätapaamisten toteuttamisen sekä niiden sisällön. Varsinaisten ryhmätapaamisten kuvauksessa näkyväksi tulee oman osallistuvan havainnoinnin lisäksi myös toisena vetäjänä toimineen ohjaajan tekemä osallistuva havainnointi. Osallistuvan havainnoinnin avulla esiin nousseita teemoja käsittelem tarkemmin juuri ryhmätapaamisten toteutumiseen keskittyvässä dokumentoinnissa.

Kehittämishankkeen prosessin edetessä toimintamallin kehittämisen kannalta hyvin merkitykselliseksi muodostui nuorten omien kokemusten ja ajatusten käsitteleminen toteutuneesta ryhmätoiminnasta. Tämä mahdollistui nuorten yksilöhaastattelujen (aineisto 3) analysoinnin avulla ja sen myötä syntyneistä kokemuksista ja kehittämis ehdotuksista, jotka tulivat ryhmätapaamisiin osallistuneilta nuorilta itseltään. Ryhmätoimintamallin edelleen kehittämisessä hyödynsin sekä nuorten esiin nostamia kehittämis ehdotuksia sekä ryhmien vetäjien tekemän osallistuvan havainnoin kautta syntyneitä oivalluksia. Luvun lopuksi esittelen lopullisen ryhmätoimintamallin, jota voidaan jatkossa hyödyntää kohdeorganisaation nuorisokodeissa nuorten itsenäistymiskehityksen tukemisessa sijaishuollon päättymisvaiheessa työskenneltäessä.

5.1 Työntekijöiden ryhmähaastatteluista saadun aineiston pohjalta nuorten ryhmätapaamisten suunnittelu

Nuorten ryhmätapaamisten sisällön suunnittelu oli kehittämishankkeen osalta täysin minun vastuullani. Halusin ryhmätapaamisten suunnittelussa hyödyntää erityisesti sitä informaatiota, joka nousi esille nuorisokotien työntekijöiden ryhmähaastatteluista (aineisto 1) saadusta aineistosta. Tämän lisäksi kiinnitin huomiota tapaamisten suunnitteluvaiheessa myös teoreettisen tietoperustan

pohjalta sisäisen ja ulkoisen elämänhallinnan käsitteeseen. Suunnitteluvaiheessa pyrin kiinnittämään erityistä huomiota siihen, että nuorten ryhmätapaamisissa oli mahdollisuus käsitellä niin ulkoiseen kuin sisäiseen elämänhallintaan liittyviä asioita. Suunnitteluvaiheessa oli huomattavasti helpompaa ennakoida ja suunnitella ulkoiseen elämänhallintaan liittyviä teemoja. Ryhmätapaamisten suunnitteluvaiheessa jätin kuitenkin tilaa sisäiseen elämänhallintaan liittyvien asioiden ilmenemiseen varsinaisissa ryhmätapaamisissa, vaikka sitä ei voinut selkeästi tapaamisten teemaksi etukäteen nimetä.

Molempien työryhmien ryhmähaastatteluisa painottuivat hyvin käytännönläheiset, konkreettiset ehdotukset. Nähtävissä oli, että ulkoiseen elämänhallintaan liittyviä asioita nimettiin hyvin helposti etenkin keskustelun alkuvaiheessa ja haastatteluisa visioitiin paljon nuorille kehitettäviä, erilaisia itsenäistymiseen liittyviä harjoitteita. Erityisesti toinen työryhmistä pohti, voisiko ryhmissä olla konkreettisia harjoituksia tai tehtäviä, joita nuoret sitten yhdessä ohjaajien kanssa suorittaisivat. Erilaisten ohjekirjojen, oppaiden tai malliasiakirjojen tekemisen jälkeen lähes yksimielisesti ryhmissä kuitenkin todettiin, ettei se kohtaa nuoria, eivätkä nuoret todennäköisesti motivoituisi työskentelemään työntekijöiden visioimien harjoitteiden mukaisesti lainkaan.

”Erilaisia ideoitahan tässä on noussut esiin. Iso kysymys on musta silti se tapa, miten nuori motivoidaan hoitamaan asiansa parhaalla mahdollisella tavalla. Me ei voida tuputtaa motivaatiota, sen tulisi syntyä nuorella itsellään, halu kohdata lähestyvä itsenäistyminen. Et jos sitä pystyis jotenkin vielä herättelemään enemmän, nyt me voidaan oikeestaan vaan tuoda julki, et me autetaan ja tuetaan kun sä olet vielä tässä nuorisokodissa.” Työryhmä 1

Vastaavasti sisäiseen elämänhallintaan liittyvät asiat, kuten nuorten psykososiaalinen tukeminen ja voimavarojen lisääminen, jotta kykenee kohtaamaan itsenäistymisvaiheessa eteen tulevat haastavatkin tilanteet, nousivat ryhmähaastatteluisa esille hyvin vaikeasti määriteltävinä ja haastavina kokonaisuuksina. Molemmat työryhmät pureutuivat sisäisen elämänhallinnan lisäämisen tärkeyteen, sillä konkreettisten ja ulkoiseen elämänhallintaan liittyvien

asioiden lisäksi todettiin, että suurin merkitys nuoren itsenäistymiskehityksen tukemisessa on juuri vuorovaikutuksen keinoin käyty keskustelu siitä, mitä sitten tapahtuu, kun tulee niitä ongelmakohtia tai haasteita vastaan. Merkittävää molemmissa ryhmissä oli se, että työntekijöiden näkökulmasta nähtiin tärkeäksi vuorovaikutuksen keinoin lisätä nuorten kykyä kohdata pettymyksiä tai ratkaista eteen tulevia ongelmia.

”Olis tosi hyvä, jos ryhmissä pystyis miettimään myös sitä, mitä sitten jos tuleekin seinä vastaan tai ahdistaa ja oma psyykinen vointi huononee” Työryhmä 2

”Toiminnallisuuden lisäksi painoarvo on keskustelulla. Itsenäistyvien nuorten kohdalla voisi ajatella, että nuorista olisi seuraa toisilleen, he saisivat luultavasti tukea toisiltaan. Silti pitäisi kuitenkin pärjätä yksin – itsenäisesti- kun tulee täysi-ikäiseksi.”
Työryhmä1

”Uskaltavatkohan nuoret puhua peloistaan ryhmässä, vai vaatiko se kahdenkeskistä aikaa aikuisen kanssa?” Työryhmä1

Toinen työryhmä nosti esiin seksuaalikehityksen tukemisen, erityisesti siitä näkökulmasta, että nuori tarvitsee sukupuolivalistuksen lisäksi tukea oman itsensä hyväksymiseen ja seurustelukumppanin huomioimiseen. Työntekijöiden ryhmähaastattelun pohjalta seksuaalikasvatus sekä jonkinasteinen perhesuunnittelu olisi hyvä lisä itsenäistymisvaiheessa olevan nuoren kanssa käytäviin keskusteluihin. Kyseinen työryhmä keskusteli pitkään myös siitä, millainen merkitys päihteidenkäytöllä on elämänhallinnan lisäämiseen tai vastaavasti sen vähenemiseen, mikäli päihteidenkäyttö ryöstäytyy käsistä. Sen sijaan molemmissa työryhmissä nähtiin merkittäväksi päihdeasioiden esiin nostaminen, vaikka samalla todettiin selkeä ero tuen tarpeessa niiden nuorten kohdalla, joilla päihteidenkäyttö oli ollut yksi huostaanoton taustatekijä. Työntekijöiden arvion mukaan on hyvä keskustella päihteistä ja huomioida sekin, että täysi-ikäisellä on mahdollisuus alkoholia laillisesti käyttää, mutta siihen sisältyy tietty vastuu, joka pitää jokaisen itsensä sisäistä.

Itsenäistymiskehityksen tukemisessa nousi esille vahvasti vapauden ja vastuun käsite. Molemmissa ryhmissä käsiteltiin vapauden ja vastuun oppimisen merkitystä, mutta myös niiden haastavuutta. Nuorisokodissa on nuoria, joiden ikä vaihtelee 13-18 – vuoden välillä. Tämä vaikuttaa suoraan siihen, että nuorisokodissa on monenikäisiä nuoria ja ikätasonmukainen kehitys tulee ottaa huomioon. Työntekijöiden pohdinnoissa nousi esiin se, miten nuorisokodin arjessa voi näkyä yksilöllisesti nuoren vapaus ja vastuu. Tärkeämpänä kuin ”nuoren vapauksien” lisääminen, nähtiin vuorovaikutuksellinen keskustelu, jonka kautta syntyisi mahdollisuus pohtia vastuun ja vapauden merkitystä esimerkiksi siltä pohjalta mikä on yhteiskunnassamme laillista ja laitonta. Tässä korostui työntekijöiden odotus siitä, miten ryhmätapaamisia voisi hyödyntää osana sisäisten elämönhallintataitojen lisäämistä. Samalla esiin nousi se, ettei arjessa aina löydy tilaa tai luontevaa paikkaa käydä vastaavia keskusteluja.

”Nuoren pitää ymmärtää mitkä ovat seuraukset, jos jättää asiansa hoitamatta. Ei se millään tehtävillä avaudu. Mut en mä tarkoita mitään pelottelutaktiikkaa – se nyt ei varmasti toimi. Kysymys on mun mielestä objektiivisesta informaatiosta.” Työryhmä 1

”En minäkään saa kotona palkkiota imuroinnista... pitää keskittyä siihen, että keskustelemalla korostetaan oman vastuun merkitystä. Sitä kautta sä pystyt korostamaan elämönhallintaa ja sen laatua sekä ennen kaikkea siihen vaikuttamista. Itseä varten näitä asioita tehdään, jos tehdään..” Työryhmä 2

”Jos nuori ei pystykään selviytymään velvollisuuksistaan, niin meidän tehtävähän on jeesiä ja yhdessä miettiä miten päästäisiin parempaan lopputulokseen. Nuorta on silti hyvä haastaa vapauksien ja vastuun suhteen, jotta myös nuorelle itselleen kehittyy realistinen käsitys itsestään ja taidoistaan.” Työryhmä 2

Konkreettisista, ulkoisen elämönhallinnan asioista, erityisen vahvasti nousi esille virastoasioiminen sekä rahankäyttö. Työntekijät nostivat esille sen, ettei rahankäyttöä ole mahdollista harjoitella kovinkaan konkreettisesti ja realistisesti nuorisokodissa, arjessa on liian paljon esteitä sille. Silti rahankäytön ongelmat

nähtiin yhtenä vahvimpana tekijänä sille, että nuori ajautuu itsenäistyttyään ongelmiin. Virastokäytännöistä ja asiakirjoista puhuttaessa korostui aineistossa se, että kyseiset asiat eivät tuntuneet aikuisillekaan aina olevan niin helppoja. Tämä taas tuotti haastatteluaineistossa ryhmätapaamiselle sellaista odotusarvoa, että kehittämishankkeen vetäjänä jäin pohtimaan ettei ensiarvoista ollutkaan nuorten tukeminen vaan työntekijöiden tukeminen ja erityisesti tiedon lisääminen.

Ryhmähaastatteluissa pohdittiin paljon käytännön asioita ja mietittiin sitä, miten nuorta itsenäistymisvaiheessa voisi tukea, kun nuori vielä on nuorisokodissa. Toisessa työryhmässä havahduttiin kuitenkin siihen, miten aikuisjohtoista ja tiukasti raamittavaa keskustelu oli, jonka jälkeen esiin nousi vahva pyrkimys tuoda esille myös se, että itsenäistyminen on haastava, mutta mukava elämänvaihe. Aikuisjohtoisuus on nuorisokodissa vahvasti läsnä, mutta se ei poissulje nuorten osallisuutta, jos siihen aktiivisesti panostetaan työntekijöiden taholta. Aikuisjohtoisuuden ja nuorten osallisuuden yhteen sovittaminen oli selkeä haaste myös ryhmätapaamisiin – miten ne saadaan toteutettua niin, ettei niistä muodostu luentotilaisuuksia nuorille, joiden päällimmäinen viesti on, että selviytyäksesi sinun tulee ehdottomasti tehdä näin.

”Ei kuitenkaan masenneta – vaikka vastuusta tulee paljon on aikuistuminen kiva juttu eikä sitä tarvitse pelätä. Kaikki kun tekee niitä virheitä, eikä oo koskaan liian myöhäistä niitä korjata. Tän pitäis olla kannustava juttu.” Työryhmä 1

”Koulutusmahdollisuuksista olisi tosi tärkeää puhua ajoissa, että nuori oikeasti ymmärtää hakeutua sille alalle, mikä todella kiinnostaa eikä vaan mennä kuluttamaan aikaa.” Työryhmä 2

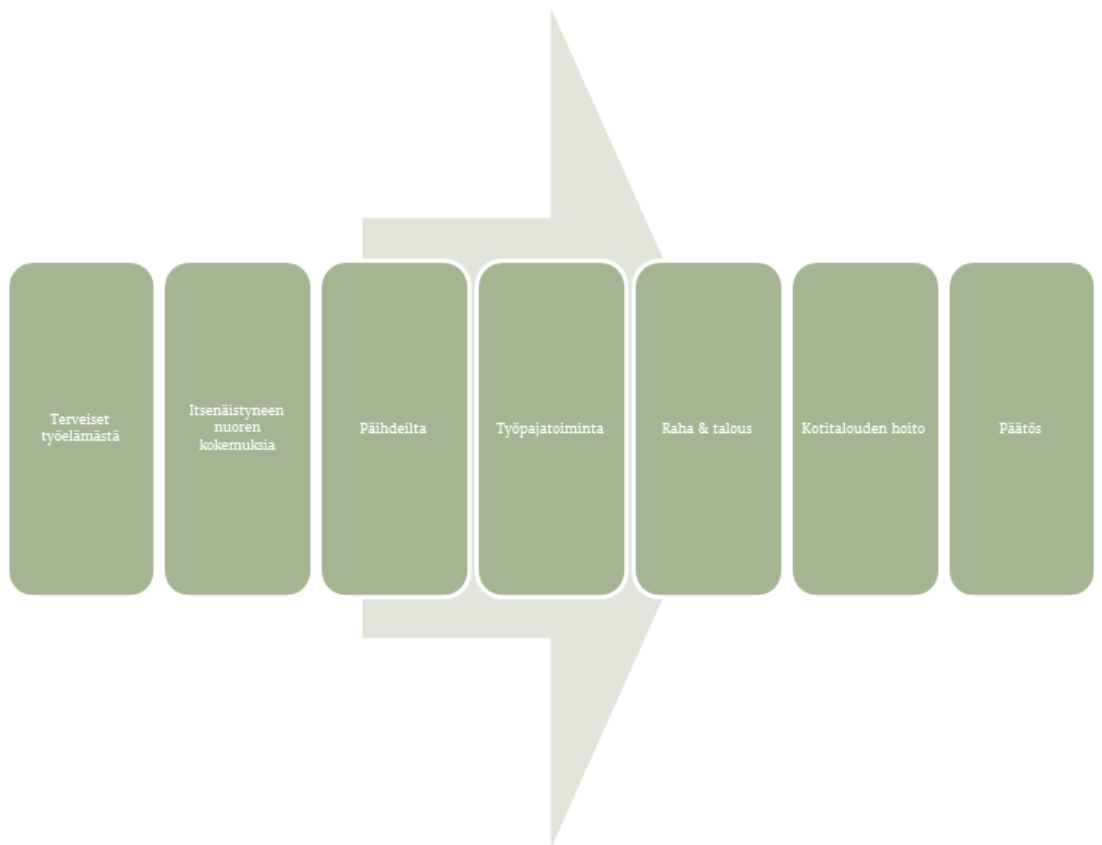
”Käytännön tasolla pitäisi tapahtua jotakin, pelkkä ruuanlaitosta puhuminen ei opeta nuorta sitä laittamaan.” Työryhmä 2

”Kyl se on haaste näille ryhmille, mut ylipäätään – jotenkin se on vaan aina se asetelma, ett ohjaaja sanoo, ni just päinvastoin tehään. Eikä nähä sitä, ett me ei sitt kuitenkaan olla siellä omassa elämässä

mukana, nyt me vielä ollaan ja vahvoina auktoriteetteina, joita vastaan pitää siis kapinoidakin.” Työryhmä 1

Kehittämishankkeen vetäjänä tein ratkaisun, että nuorten ryhmätapaamisiin osallistui ulkopuolisia henkilöitä, joilla oli iso rooli ryhmätapaamisen vetämisessä meidän kahden nuorisokodin ohjaajan lisäksi. Tämän ratkaisun taustalla oli ensisijaisesti se ajatus, että niin ryhmän vetäjät kuin osallistuvat nuoretkin, kohtaavat uusia asioita mahdollisimman tasavertaisesti eikä niin, että työntekijät korostavat omaa asiantuntijuuttaan valittujen teemojen asiantuntijoina ja toimivat samalla ryhmien vetäjinä.

Edellä mainitun aineiston (aineisto 1) analysoinnin, kehittämishankkeeni tietoperustan sekä kehittämishankkeen vetäjänä tekemieni valintojen pohjalta rakensin seuraavan rungon nuorten ryhmätapaamisille.

KUVIO 3. Nuorten ryhmätapaamisten teemat

Ryhmätapaamisten itsenäisen suunnitteluvaiheen jälkeen ryhmien tapaamiskertojen sisältö käytiin läpi yhdessä toisen ohjaajan kanssa, joka

osallistui myöhemmin kanssani nuorten ryhmien vetämiseen. Sen lisäksi kävin ryhmien sisällön läpi yhdessä jälkihuollosta vastaavan ohjaajan kanssa. Kun nuorten ryhmätapaamisten sisällöt oli hyväksytty, saatoinkin aloittaa varsinaiset käytännön järjestelyt ryhmätapaamisten toteuttamiseksi.

5.2 Nuorten ryhmätapaamisten toteutus ja analysointi

Ryhmään osallistuvat nuoret kartoitin yhdessä nuorisokodin kasvatusvastaavan sekä jälkihuollon vastaavan ohjaajan kanssa. Kartoituksessa huomioitiin nuoren ikä ja se, että nuoren kohdalla itsenäistymisvaihe oli lähestymässä tai jollain tavalla nuoren kanssa oli tehty suunnitelmaa täysi-ikäisyyden jälkeisestä elämänvaiheesta. Jälkihuollon vastaavan ohjaajan kanssa käytiin läpi yhdessä, kenelle jo itsenäistyneelle nuorelle ryhmätapaamisista olisi hyötyä. Tämän jälkeen sekä itse että ryhmiä vetänyt toinen ohjaaja kertoi kullekin nuorelle henkilökohtaisesti, mistä ryhmissä on kysymys ja miksi ryhmään osallistumista tarjotaan kyseiselle nuorelle. Samalla nuoria motivoitiin ja kannustettiin ryhmiin osallistumaan, mutta jokaiselle nuorelle tarjottiin myös mahdollisuus kieltäytyä ryhmätapaamisista. Lopulta kukaan ryhmään esitetyistä viidestä nuoresta ei kieltäytynyt osallistumisesta. Kaikki ryhmään osallistuneet nuoret olivat lähestymässä täysi-ikäisyyttä puolen vuoden sisällä ryhmätapaamisten aloittamisesta. Jälkihuollon puolelle jo siirtyneitä, täysi-ikäisiä nuoria osallistui myös ryhmiin, mutta he eivät olleet työskentelyssä intensiivisesti mukana alusta loppuun asti.

Ryhmätapaamisissa käsiteltiin yleisesti ottaen itsenäistymisvaiheeseen liittyviä ulkoisia elämänhallinnan osa-alueita, kuten asumiseen, opiskeluun, työllistymiseen, taloudenhoitoon sekä toimeentuloon liittyvät asioita. Sisäisen elämänhallinnan osalta ryhmätapaamisten sisältöön ei noussut yhtä selkeää teemaa otsikoksi, vaan sitä pyrittiin kuljettamaan tietoisesti mukana jokaisessa tapaamisessa. Seuraavaksi kuvaan tarkemmin toteutuneiden ryhmätapaamisten kulkua.

5.2.1 Terveiset työelämästä

Ensimmäiseen ja toiseen tapaamiskertaan valmistauduimme vetäjinä mahdollisimman hyvin. Etukäteistapaamisen aikana suunnittelimme ryhmätapaamisten kulkua ja sisältöä mahdollisimman tarkasti. Halusimme aloittaa mahdollisimman houkuttelevasti ja valitsimme siksi kahdelle ensimmäiselle kerralle sellaiset teemat, että ne sisällöltään ja ulkopuolelta mukaan tulevien vetäjien kautta olivat mahdollisimman kiinnostavia myös nuorten kannalta. Ennen ryhmätapaamisten aloittamista koimme vetäjinä tärkeäksi myös sen, että mukaan tulevat nuoret tiesivät ja ymmärsivät mahdollisimman tarkasti, mitä ryhmätapaamisilla tavoiteltiin. Tähän panostimme jo siinä vaiheessa, kun nuoria yksilöllisesti ryhmiin motivoimme osallistumaan.

Ensimmäisessä tapaamisessa käytimme aluksi aikaa siihen, että yhteisesti kävimme vielä läpi ryhmän tarkoitusta ja sitä tavoitetta, joka meillä työntekijöillä oli tapaamisten suhteen. Samalla halusimme saada myös nuoret keskustelemaan siitä, millaisia odotuksia heillä itsellään oli itsenäistymisvaihetta tukevaan ryhmätoimintaan liittyen. Ensimmäisen tapaamisen alussa kävimme läpi myös ryhmien työskentelytapaa. Kerroimme, että ryhmissä on tarkoitus keskustella ja pohtia asioita eri näkökulmista eikä ryhmien tavoitteena ole tuottaa pelkkää tiedollista informaatiota itsenäistymiseen liittyvistä asioista. Informoimme nuoria myös siitä, että joillain kerroilla vierailemme nuorisokodin ulkopuolella ja joillain kerroilla saamme luoksemme ulkopuolisen vieraan ryhmätapaamisen teemaan liittyen. Nuoret tulivat ensimmäiseen tapaamiseen erittäin avoimina ja yllättivät meidät molemmat vetäjät positiivisella ja ennakkoluulottomalla asenteellaan heti ryhmätapaamisen alussa.

Ensimmäisen tapaamiskerran varsinaisena teemana oli ”Terveiset työelämästä” ja kahden ohjaajan lisäksi läsnä oli myös paikallinen yrittäjä. Työelämän edustaja osallistui tapaamiseen vasta edellä kuvatun alkuvaiheen työskentelyn jälkeen. Tapaamisen ensisijaisena tavoitteena oli synnyttää keskustelua ryhmässä työelämään liittyvistä asioista ja hyödyntää sitä kokemusta ja informaatiota, jota työelämän edustajalla oli. Työelämän edustaja oli paikallinen autoalan yrittäjä, joka on työllistänyt nuoria omaan yritykseensä joko opintoihin liittyvien

työharjoitteluiden tai TE-keskuksen tuen avulla. Toisin sanoen yrittäjällä oli itsellään konkreettista kokemusta nuorista työntekijöistä.

Nuorilla syntyi varsin nopeasti paljon kysymyksiä työelämään ja yrittäjyyteen liittyen. Samalla sivuttiin myös muita elämän osa-alueita ja yhdessä vaiheessa käytiin vilkasta keskustelua siviilipalveluksesta sekä armeijasta. Nuoret rohkenivat esittää omia kysymyksiään ja saivat myös konkreettisia vastauksia esimerkiksi työnhakutilanteeseen liittyen ja siihen, millaisia kirjoittamattomia sääntöjä työpaikalla saattaa olla.

Tapaamisen tunnelma oli alun jännityksen – joka koski niin nuoria kuin aikuisiakin – hyvin rento. Osaltaan tähän vaikutti yrittäjän rennon letkeä, mutta asiallinen tapa jutustella työelämän pelisäännöistä. Nuorten oli helppo lähestyä kyseistä aikuista ja rohkeampien ja sanavalmiimpien nuorten avauksista syntyi keskustelua, johon kaikki ryhmään osallistuneet viisi nuorta pääsivät hyvin mukaan.

Ensimmäisen kerran jälkeen vetäjinä totesimme päässeemme keskustelemaan nuorten kanssa hyvin eritavalla kuin aiemmin. Työvuoroissa olimme useammankin kerran sivunneet työelämään liittyviä asioita, mutta kertaakaan aiemmin, emme ole kokeneet nuorten toimineen yhtä avoimesti ja vastaanottavaisesti. Totesimme myös, että ulkopuolisella vetäjällä, joka oli oman asiansa asiantuntija, mutta jolla ei ollut sijaishuollon roolia – toimi erittäin hyvin keskustelua avaavana moottorina. Seuraavia ryhmäkertoja silmällä pitäen kiinnitimme myös huomiota siihen, mikä merkitys on ulkopuolisen ryhmään osallistuvan etukäteisinformoinnilla ja päätimme kiinnittää siihen erityistä huomiota. Saatoimme ensimmäisen ryhmätapaamisen pohjalta todeta, että nuorilla itsellään oli valtava uskallus puhua asioistaan ja odotuksistaan sekä myös peloistaan työelämään liittyen. Konkreettisten asioiden kuten palkan lisäksi työn koettiin tuovan itsenäisen nuoren elämään myös itseluottamusta ja pärjäämistä vahvistavia tekijöitä.

5.2.2 Täysi-ikäisen, sijaishuollosta itsenäistyneen nuoren kokemuksia

Toisella tapaamiskerralla teemana oli ”Täysi-ikäisen, sijaishuollosta itsenäistyneen nuoren kokemukset”. Tavoitteena oli synnyttää ryhmässä keskustelua itsenäistymisvaiheen konkreettisista kokemuksista nuoren näkökulmasta, jo sijaishuollosta pois siirtyneen nuoren itsensä kokemana ja kertomana. Tapaamisessa oli meidän vetäjien lisäksi mukana vuosi aiemmin nuorisokodista itsenäistynyt, omilleen muuttanut nuori. Kyseistä nuorta oli etukäteen valmisteltu ja kerrottu, miksi hän ryhmän tapaamiseen osallistuu. Tarkoitus oli antaa hänen kertoa vapaasti omista kokemuksista, ajatuksista ja tunteista itsenäistymiseen ja nuorisokodista pois muuttamiseen liittyen. Mukaan kutsuttu nuori tarvitsi aluksi ohjaajien vahvistusta ja asiaan johdattelevia apukysymyksiä, mutta varsin nopeasti alkujännitys karisi. Tässä auttoi myös se, että ryhmätapaamisessa mukana olleet nuoret aktiivisesti itse esittivät kysymyksiä alkujännityksen laannuttua.

Ryhmätapaamisesta muodostui hyvin intensiivinen. Tätä edesauttoi se, että siirtymisvaiheen omakohtaisesti kokenut nuori nosti rohkeasti omassa kokempuheessaan esiin sen, mikä omilleen muuttamisessa on ollut hankalaa, vaikeaa ja jopa pelottavaa. Tämä lisäsi nuorten keskinäistä keskustelua ja siinä käsiteltiin hyvin henkilökohtaisia tuntemuksia. Vaikka keskustelussa sivuttiin pettymyksen tunteita, pelkoja ja vastuun määrää jäi intensiivisestä ryhmätapaamisesta hyvin positiivinen vaikutelma. Itsenäistyminen ilmeni nuorten keskinäisessä keskustelussa odotettavana asiana, haasteista huolimatta.

Vetäjinä huomasimme selkeästi jättäytyvämmä pienempään rooliin alun tuen jälkeen. Emme kuitenkaan olleet sivullisia keskustelussa vaan tarkastelimme osaltamme työntekijän roolia sen tuen kautta, joka siirtymisvaiheessa voi nuorta auttaa. Jälkikäteen totesimme, että keskustelussa sivuttiin hyvin vähän konkreettisia itsenäistymiseen liittyviä asioita, pääpaino oli vahvasti sisäiseen elämänhallintaan liittyvissä asioissa, joita käsiteltiin luontevasti itsenäistyneen nuoren kokemusten kautta.

5.2.3 Päihde-ilta

Kolmannen ryhmätapaamisen teemana oli ”Päihdeilta”. Päihdeiltoja on pidetty nuorisokodeissa aiemmin ja sisällöltään tai toteuttamistavaltaan tämä ei suuresti eronnut aiemmista. Tällä kertaa päihdeiltaan oli kuitenkin valmistauduttu siten, että siihen oli etukäteen orientoiduttu itsenäistyvän, täysi-ikäisen nuoren näkökulmasta toisen ryhmätapaamisen päätteeksi. Tapaamiseen osallistui viisi nuorta kahden ohjaajan ja ulkopuolisen vetäjän lisäksi. Päihdeillan veti entinen päihteiden käyttäjä ja tavoitteena oli tapaamisen aikana synnyttää keskustelua päihteiden käyttöön, haittavaikutuksiin ja päihteiden käytön vähentämiseen tai hallintaan liittyen.

Entisen päihteiden käyttäjän elämäntarinan myötä syntyi keskustelua siitä, millaisia asioita päihteidenkäyttöön liittyy. Konkreettisemmin nuorten keskustelussa korostui päihteidenkäytön positiiviset kokemukset mutta myös päihteiden käytön myötä syntynyt kokemus elämänhallinnan menettämisestä. Nuorten keskustelussa näkyi voimakkaasti omien kokemusten läpi käyminen ja päihteidenkäytöstä puhuminen yleisellä tasolla. Keskustelua ei juuri virinnyt sen suhteen, miten käyttää päihteitä itsenäistymisen jälkeen – täysi-ikäisenä. Asiaan suhtauduttiin vaihtelevasti ja nuorten keskustelussa korostui normatiivinen ajatus siitä, että päihteitä pitää osata käyttää oikein, vastuullisesti ja kohtuudella kun itsenäistyy. Päihdeillassa korostui myös ennaltaehkäisevä näkökulma, joka tuli selvästi aikuisten taholta esille.

Kolmannen ryhmätapaamisen tunnelma oli selvimmin määriteltävissä niin, että aikuiset olivat omassa roolissaan varsin kaukana nuorten kokemuksista ja keskustelusta. Päihteiden ongelmakäytön vaikutus elämänhallinnan menettämiseen väritti vahvasti käytyä keskustelua. Vaikka tapaamisessa käytiin aktiivista keskustelua, jäi vaikutelmaksi se, että päihteisiin liittyvistä ajatuksistaan nuoret valitsivat tarkoin sen, minkä olettivat olevan ”hyväksyttävää”. Jälkikäteen ryhmätapaamista arvioidessamme kiinnitimme huomiota siihen, että keskusteluaktiivisuuteen vaikutti merkittävästi nuoren oma päihteidenkäyttöhistoria. Se vaikutti myös siihen keskusteluun, jossa pohdittiin omaa päihteiden käyttöä täysi-ikäisenä ja tässä kohdin oli selvästi havaittavissa,

että nuoret tarkoin harkitsivat, millaisia tulevaisuuskuvia esiin nostivat.

5.2.4 Työpajatoimintaan tutustuminen

Neljännellä ryhmätapaamisella vierailimme Lahdessa ”Työpajatoimintaan tutustumassa”. Vierailun tarkoituksena oli selvittää konkreettisesti millaisia palveluita työpaja voi nuorelle tarjota ja millaisin keinoin työpajatoiminta voi nuorta tukea. Tapaamiskertaan osallistui kahden ohjaajan lisäksi vain kaksi nuorta. Koska olimme nuorisokodin ulkopuolella vierailulla, tapaamisen alkuvaihe painottui konkreettisesti työpajan toimitiloihin esittelyyn ja niihin tutustumiseen. Työpajaohjaaja esitteli toimintaa sekä tiloja ja vähitellen laajensi informaatiota myös siihen suuntaan, missä tilanteessa nuoret yleensä työpajalle tulevat. Ryhmässä keskustelu painottuikin ensin kyseisen työpajan toimintaan ja tiloihin. Vasta meidän vetäjien vahvalla tuella keskustelu syveni myös sivuamaan sitä, miten erilaisia polkuja opiskelu- ja työelämään on. Tämä lopulta avasi paremmin sitä, miksi ryhmätapaaminen oli sovittu työpajalle.

Tämän tapaamisen sisällöstä nuoret saivat hyvin hankalasti kiinni. Osittain tämä johtui siitä, että ryhmään osallistuneille nuorille oli itsellään jo sillä hetkellä paikka peruskoulun jälkeisissä jatko-opinnoissa. Siitä huolimatta nuoret pystyivät keskustelemaan koulutus- ja työelämäpolkujen monimuotoisuudesta ja pohtimaan sitäkin, jos jossain vaiheessa asiat muuttuvat ja he tarvitsevat esimerkiksi työpajan kaltaisia palveluita.

Toisaalta vierailun ja matkojen aikana käydyssä keskustelussa meille vetäjille nousi vahvasti ymmärrys siitä, miten monista eri vaihtoehdoista voi löytyä sopiva koulutusvaihtoehto erilaisissa elämäntilanteissa oleville nuorille. Suurin haaste onkin siinä, että asioista jaksetaan aktiivisesti ottaa selvää ja työntekijöinä pysytään avoimina erilaisille vaihtoehdoille.

5.2.5 Raha & Talous

Viides ryhmätapaaminen piti sisällään ”Raha & Talous” teeman.

Ryhmätapaaminen oli poikkeuksellisen pitkä, sillä siihen oli varattu aikaa yhteensä viisi tuntia. Tapaamiseen sisältyi paljon asiaa, käytännön harjoitteita sekä yhteinen ruokailu, joten päivän kesto oli perustellusti muita pidempi.

Tapaamiseen osallistui ulkopuolinen vetäjä, joka on pitänyt erilaisia talous- ja velkaneuvontakursseja hyvin erilaisille ryhmille. Vetäjällä oli vahvaa ammatillista osaamista ja tietämystä, mutta haastavasta aiheesta huolimatta rento ja nuoriin vetoava tapa käydä asioita läpi. Päivän tavoitteena oli käydä läpi talous- ja velkaneuvontaan liittyviä asioita, harjoitella konkreettisesti erilaisten laskureiden käyttöä ja käydä läpi taloudellisia tukia, jotka ajankohtaisia itsenäistymisvaiheessa.

Nuoret olivat päivässä erittäin aktiivisesti mukana. Päivä muodostui selkeästä informaatiosta, mutta myös tietokoneilla tehdyistä harjoitteista. Tietokoneen kanssa työskentely yhdessä parin kanssa oli omiaan virittämään kysymyksiä ja taloudenhallintaan liittyvää keskustelua. Nuorilla oli selvästi halu saada tietoa taloudellisista tuista mutta myös konkreettisia neuvoja siihen, miten toimia ongelmallisissa tilanteissa.

Jälkikäteen ryhmätapaamista kuvasti informatiivisuus. Itsenäistymisvaiheessa olevien nuorten lisäksi koimme, että saadulla informaatiolla olisi laajemminkin hyötyä työntekijöiden näkökulmasta katsottuna. Tässä vahvistui se ennakkokäsitys, että talouteen ja erityisesti sen ongelmakohtiin liittyvissä asioissa työntekijöidenkään tietämys ei välttämättä ole riittävällä tasolla ja siihen tarvittaisiin konkreettisia ohjeita ja neuvoja. Samalla konkretisoitui myös se tosiasia, että sijaishuollon vielä kestäessä kannattaa satsata siihen, että nuori saa taloudelliset asiat, kuten mahdolliset sakot ja korvaukset, mahdollisimman hyvään järjestykseen, ennen itsenäistymistään.

Tämä oli myös sellainen kerta, että se puhututti nuoria jälkikäteenkin. Asiat olivat jääneet mieleen ja nuoret kokivat saaneensa selkeitä neuvoja, joita saattoivat omassa tilanteessaan hyödyntää.

5.2.6 Kotitalouden hoito

”Kotitalouden hoito” piti sisällään kaksi erillistä päivää ja Marttaliiton k-18-kurssille osallistumisen. Käytännön toteuttamisesta vastasi siis täysin ulkopuolinen taho, mutta ennakkoon tapaamista valmisteltaessa päivien vetäjän kanssa käytiin läpi sitä, millaisessa tilanteessa nuorisokodista itsenäistymässä olevat nuoret ovat. Päivien tavoitteena oli käydä läpi kotitaloudenhoitoon liittyviä asioita ja harjoitella taloudellista ruuanvalmistusta. Konkreettisia asioita päivien aikana oli siis ruuan valmistaminen, mutta samalla saatiin vinkkejä taloudellisesta kotitalouden hoitamisesta.

Nuoret olivat päivien toteutuksessa innolla mukana, vaikka asiat olivat pääasiassa täysin tuttuja. Vaihtelua jo tuttuun asiaan tuli sen myötä, että olimme nuorisokodin ulkopuolella ja ulkopuolisen vetäjän näkökulma taloudellisesta kodinhoidosta aktivoi nuoria myös osallistumaan. Päivien aikana korostui myös yhdessä tekeminen.

Näitä ryhmäkertoja yhdisti se, että nuoret etukäteen ajattelivat jo hyvin osaavansa kodinhoitoon liittyvät asiat. Ne ovat kuitenkin koko ajan läsnä myös nuorisokodissa ja niihin osallistutaan luontevasti, vaikkei aina niin oma-aloitteisesti. Nuoret silti lähtivät aktiivisesti keskustelemaan siitä, millaisia asioita he omaan kotiinsa toivoisivat, miten saisivat ne hankittua ja miten voivat taloudellisilla valinnoilla edesauttaa omaa viihtyisyyttään. Omien toiveidensa ja ajatusten lomassa he olivat hyvin vastaanottavaisia myös aikuisten näkökulmille ja kyselivät vinkkejä päivien vetäjältä.

Arvioidessamme kodinhoidollisen teeman toteutumista totesimme, että nuorisokodissa kodinhoidolliset tehtävät ovat arjessa vahvasti läsnä. Periaatteellisella tasolla on mahdollisuus harjaannuttaa omia taitojaan jo ennen itsenäistymistä, mutta viimeistään se on edessä kun on jo omillaan. Silti näissä päivissä korostui taloudellisuus ja rahankäyttö ja edellisen teemakerran asiat olivat nuorten puheissa vahvasti läsnä. Ulkopuolisten päivien parasta antia olivat ehdottomasti automatkat, joiden aikana virisi useampi itsenäistymiseen ja sen herättämiin tunteisiin liittynyt keskustelu luontevasti, ilman aiheeseen erillistä johdattelua.

5.2.7 Päätös

Viimeisen tapaamiskerran aiheena oli työskentelyn ”Päätös”. Tapaamiseen osallistuivat ne nuoret, jotka olivat olleet pääsääntöisesti kaikilla ryhmätapaamisilla mukana. ”Raha & Talous” teemassa oli nuoria mukana jälkihuollosta, samoin ”Päihdeillassa”, eivätkä he osallistuneet muuhun työskentelyyn, joten he eivät osallistuneet myöskään viimeiseen kertaan.

Viimeisellä kerralla kokoonnuttiin kahvittelun merkeissä ilman ulkopuolisia osallistujia. Tapaamisessa käytiin läpi eri tapaamisten antia yhteisesti ja keskusteltiin siitä, millaisia ajatuksia, kokemuksia ja tunteita ryhmässä oli matkan varrella noussut. Ryhmätapaamisissa oli korostunut nuorten vuorovaikutus ulkopuolisten vetäjien kanssa sekä sitä kautta syntynyt keskustelu ja pohdinta. Näin ollen ohjauksellisen ja itsenäistymiseen liittyvän tiedollisen (ulkoisen elämänhallinta) toteutuksen rinnalla korostui nuorten vertaistuki sekä kokemuspohjainen tietoisuuden jakaminen vuorovaikutuksen keinoin ryhmätapaamisissa (sisäinen elämänhallinta).

Tämän lisäksi tapaamisen lopuksi käytiin läpi toimintamallin kehittämiseksi tehtävää nuorten yksilöhaastattelua ja sovin alustavasti nuorten kanssa, jotka haastatteluun halusivat osallistua käytännön järjestelyistä.

Viimeisellä kerralla keskustelussa nousi esille se, että joidenkin nuorten kohdalla täysi-ikäistyminen oli jo konkreettisesti hyvin lähellä. Nuorisokodista pois muuttaminen oli ryhmätapaamisten aikana tullut konkreettisesti hyvin lähelle ja siihen liittyvät odotukset leimasivat yhteistä keskustelua. Työskentelyn päättämisen lisäksi havaittavissa oli selkeästi myös odotuksia omaan itsenäistymiseen liittyen.

Ryhmiä vetäjinä totesimme kaikkien ryhmätapaamisten pohjalta, että nuorten avoimuus ja kyky yhteiseen keskusteluun oli yllättänyt meidät molemmat. Nuoret olivat heti ensimmäisestä kerrasta lähtien vahvasti mukana uudessa lähestymistavassa ja hyödynsivät ryhmissä keskinäistä ajatusten vaihtoa ja varsin rohkeasti puhuivat myös tunteistaan, odotuksistaan ja peloistaan omaan itsenäistymiseen liittyen. Havaintomme oli, että keskustelu oli erilaista kuin se,

mitä nuorisokodissa normaalien arjen tilanteiden lomassa käydään. Myös oma roolimme oli hyvin erilainen ja mahdollisti uudenlaisen lähestymistavan.

5.3 Nuorten kokemukset itsenäistymiskehitystä tukevasta ryhmätoiminnasta

Nuorten omat kokemukset ja ajatukset toteutuneesta ryhmätoiminnasta olivat erittäin merkityksellisessä asemassa lopullisen toimintamallin kehittämisessä. Lopullisessa toimintamallissa hyödynsin mahdollisimman paljon sitä tietoa, jota sain nuorten yksilöhaastattelujen aineistosta (aineisto 3). Tätä aineistoa peilasin erityisesti teoreettisessa tietoperustassa mainittuihin ulkoisen ja sisäisen elämänhallinnan käsitteisiin.

Nuorten haastatteluaineistossa esiin nousi heidän henkilökohtaisia kokemuksia ja ajatuksia toteutuneisiin ryhmätapaamisiin liittyen sekä pohdintaa siitä, millä keinoin itsenäistymiskehitystä voidaan vahvistaa siirtymisvaiheessa. Samoin kuin työryhmien haastatteluissa (aineisto 1) ulkoiseen elämänhallintaan liittyviä asioita nuoret arvioivat selkeästi ja erottelivat kokemuksiaan niiden tarpeellisuudesta hyvinkin tarkasti. He pohtivat millä käytännön asioilla oli ollut selkeää vaikutusta heidän omassa itsenäistymisessään ja mitä he olisivat mahdollisesti vielä toivoneet harjoiteltavan enemmän.

Sen sijaan nuorten ilmaisemat pelot ja huolet liittyivät vahvasti sisäiseen elämänhallintaan ja sen menettämisen pelkoon. Sisäiseen elämänhallintaan yleisesti yhdistettävät asiat tulevat esille nuorten haastatteluaineistossa vahvasti, mutta niiden käsitteellistäminen sekä ilmaiseminen selkeästi, oli nuorille haastavaa. Nuoret kokivat, että ulkoisen elämänhallinnan hankaluudet, kuten taloudelliset vaikeudet tai asumiseen liittyvät pulmat saattaisivat kriisiyttää oman elämän hyvin nopeasti ja siten vaikuttaa suoraan elämänhallinnan kokemukseen.

Ryhmätapaamisia aloitettaessa kiinnitimme tietoisesti toisen vetäjän kanssa huomiota siihen, että ryhmiin osallistuvat nuoret ovat mahdollisimman hyvin ja selkeästi ryhmätapaamisten tarkoituksesta sekä sisällöstä selvillä. Tämä tapahtui keskustelun avulla ja jokaisella nuorella oli mahdollisuus myös itse tarkentaa kysymyksin, mistä hankkeessa oli kysymys. Haastatteluaineistossa nuoret toivat

esiin oman positiivisen suhtautumisensa ryhmätapaamisiin, sekä sen, että heillä oli hyvin vähän ennakko-odotuksia ryhmiä kohtaan. Nuoret kokivat ryhmien liittyvän vahvasti oman sijaishuollon päättymisvaiheeseen ja lähestyvään, omaan itsenäistymiseen.

”No tavallaan mä oon kyllä jo ollut aiemmin mukana tämmösissä ryhmäjutuissa, kun olin siel päihdekatkolla. Eli se oli kyl silleen tuttu, tässä on nyt tämmönen aihe ja me mietitään yhdessä, mitä tähän liittyy. Eniten eros ehkä se, että täs ei ne työntekijät ollu niitä vetäjiä.”

”Tää oli ihan uus kuvio mulle, mitään tällästä ryhmäjuttu ei oo mun kohdalla aiemmin ollu. Tai no, oon mä ihan alkuvaiheessa käynyt siinä päihdeillä, mutta se ei ollu tämmönen pitkä juttu. Vähän sillä fiiliksellä tulin, että katotaan nyt, hyötyykö tästä mitään”

Ryhmätoiminnan uutuus viehätti valtaosaa nuorista. Toki mukana oli muista sijaishuoltopaikoista siirtyneitä nuoria, jotka olivat jo aiemmin kohdanneet ryhmätoimintaa osana hoito- ja kasvatustyötä. Nuorten innostus uutta asiaa kohtaan oli havaittavissa konkreettisesti myös tapaamisten aikana. Merkittävää oli se, että he nostivat työskentelymuodon positiivisesti esille myös yksilötasolla ryhmätoimintaa arvioitessa.

” Mukaan lähin, kun tiesin, että siel on muitakin ja et sinne tulee jotain ulkopuolisiikin. Väliin ois jäänyt, jos ei alkuun ois kerrottu mitä kaikkea tulee tapahtumaan. Enpä ihan hirveesti ajatellu, että liittyy mun systeemeihin millään tavoin, kun omat kuviot nuorisokodin jälkeen on jo niinku ihan tiedossa.”

” Mua kyllä ärsytti, kun mä aattelin, että tässä kohdassa tulee vielä tämmönen ihme juttu. Loppujen lopuksi siinä pääs kuitenkin eri tavalla pohtii näitä asioita. Oonhan mä käynyt keskusteluit ja sossupalaverissa on tehty suunnitelmaa, et mikä mun jatko on. Kyl silti yllätti, miten paljon näissä tapaamisissa juttua syntyy.”

Ulkoiseen elämänhallintaan liittyen valtava merkitys on taloudellisella toimeentulolla ja varmuudella. Talouteen ja siihen liittyviin konkreettisiin asioihin kytkeytyivät suoraan talous- ja velkaneuvonnan ryhmäkerta mutta myös työelämän terveisissä asiaa sivuttiin vahvasti. Yllättäen yrittäjän vetämässä ensimmäisessä ryhmätapaamisessa nousi esiin myös sisäiseen elämänhallintaan liittyviä asioita, joista nuoret jo ryhmätapaamisen aikana keskustelivat aktiivisesti. Nuorten kokemuksissa tärkeäksi asiaksi nousi se, että ulkopuolinen luennoitsija pystyi heittäytymään ja keskustelemaan asioista nuorten mukaan ilman sosiaalialan ammattilaisen perinteistä lähestymistapaa. Nuoret kokivat työelämään liittyvät asiat vahvasti sisäistä elämänhallintaa lisäävinä asioina ja työ nähtiin merkittävänä osana omaa itsenäistymistä ja aikuisuutta. Työ ja työelämä koettiin haastavana asiana, koska se oli uutta eikä siitä vielä ollut kertynyt kokemusta. Työhön liittyi myös ulkoinen arvostus, palkan ja toimeentulon lisäksi se nähtiin osana omaa aikuisuutta eikä kukaan nuorista suhtautunut työhön väheksyvästi. Havaittavissa oli kuitenkin pelko epäonnistumisesta työelämässä ja sen mahdollisesta vaikutuksesta koko omaan elämään.

”Se työelämäjuttu, vai mikä se ekan kerran juttu nyt oli...se oli kyll vähän erilainen kun aluks kuvittelin. Mä vaan aattelin, että nyt joku täti paasaa meille kuinka siel töissä pitää sit olla ja mitä ei saa tehdä. Sitt se tyyppi oli tosi rento ja äijämeiningillä kerto, ettei jääkapista kannata syödä duunikaverin eväitä...”

Nuoret nostivat omissa kokemuksissaan esille erityisesti niitä ajatuksia ja tunteita, joita itsenäistyneen nuoren vierailu heissä oli herättänyt. Haastatteluaineistossa oli myös hyvin havaittavissa, että nuoret olivat jääneet erityisesti kyseistä vierailua ja sen aikana syntynyttä keskustelua jälkikäteen pitkäksiin aikaa pohtimaan. Roosin (1988, 207) kuvaama sopeutumiskyky elämässä kohdattavia haasteita ja yllätyksiä kohtaan on elämän aikana vähitellen opittava kyky, joka lisää ihmisen sisäistä elämänhallintaa. Nuoret tarkastelivat tässä yhteydessä erityisesti yksinäisyyttä ja ahdistuksen tunteita, jos asiat eivät suju ennakoidulla tavalla. Esiin nousi myös se tosiasia, että nuorisokodin arjessa sosiaalista vuorovaikutusta syntyy luontevasti ja se on jokaisen elämässä läsnä automaattisesti. He pohtivat myös sitä, miten

selviytyvät erilaisista, haastavista tilanteista kun eivät enää asu nuorisokodissa ja nuorisokodissa jatkuvasti läsnä olevia aikuisia ei enää olekaan.

”Jäin miettimään sen jo itsenäistyneen kundin juttuja. Se oli ihan erilainen kuin nuorisokodissa ollessaan. En olis uskonu, että se puhuu niinku puhu. Ett omillaan asumisessa suurin juttu onkin ollu se, ettei kukaan tuu sanoo sulle, että nyt sun pitäis hoitaa toi tai toi, vaan sieltä sohvalt on ite raahauduttava duuniin, jos mielii jotenkin toimeen tulla. Ja ett, itsenäistymisessä se yksinäisyys on ollut kova juttu. Aika outoo... ”

” Yksinäisyys – sitä ei vaan jotenkin tajuu, ett sä oot siel kämpässä yksin- kun se sano, et se yllätty siitä, millasta se yksin oleminen sit oikeesti oli. Täs sitä ei tajuakaan, kun koko ajan joku on perään kattomassa.”

Työntekijöiden aineistossa korostui työntekijöiden ennakoitu huoli siitä, miten päihdetaustaiset nuoret kykenevät suoriutumaan itsenäistymisvaiheen haasteista. Tämä heijasteli nuorten aineistossa enemmänkin sillä tasolla, että nuoret tietyllä tavalla varoen nostivat omaa mahdollista päihteidenkäyttöään esille. Päihteiden vaikutusta tarkasteltiin pääasiallisesti taloudellisesta näkökulmasta. Mikäli nuorella itsellään oli ollut aiemmin päihdeongelmaa, sitä verhotummin hän pyrki tuottamaan päihteiden käyttöön liittyviä ennakko-odotuksia tai käsityksiään julki. Toisaalta nuorten haastatteluaineistossa nousi selvästi esille se, että nuoret tiedostivat riskit ja vaarat hyvinkin selkeästi, mutta täysi-ikäisyyden tuomat oikeudet lievensivät vahvasti omaa suhtautumista päihteiden käyttöön. Nuorten suhtautuminen päihteidenkäyttöön oli myös vahvasti ristiriidassa sen suhteen, millaisia keskusteluja he kokivat aiheen tiimoilta käyneensä nuorisokodin ohjaajien kanssa.

” No päihteet on varmaan kuvioissa – silleen hallitusti. Totta kai kun saa luvan kanssa, niin varmaan tulee mentyä. Se entinen nuori vaan totes, ettei hirveesti oo rahaa... Must tuntuu, että se kuitenkin kerto aika rehellisesti siitä, ettei rahaa hirveesti oo eikä se kaikkeen riitä. ”

” Se päihdejuttu oli ihan jees, mul vaan on niin paljon siihen liittyviä juttuja, et en oikein osannu yhittää sitä tähän... tärkeätä varmaan, et kun on omillaan, ei vedä niin, että kämppä lähtee heti alta. Mä tiän, et näis jälkihuoltokämpis pitää niinku sitoutuu päiheteettömyyteen.”

Taloushallintaan liittyvä talous- ja velkaneuvonta piti sisällään myös konkreettisia harjoitteita. Nuoret nostivat esille, että he kokivat harjoitteet selkeinä ja vaikeaselkoisen aihealueen sisäistämisessä hyvänä tukena.

”Asiaa tuli niin paljon ja kaikkee en ees muista. Tärkein juttu oli ne laskurit ja niiden testailu. Ei sitä rahaa kyll hirveesti jää. Jälkihuollost saa kai jotain etuu, mut se jäi vähän epäselväks, ett miten se niinku käytännössä menee”

Nuoret myös pohtivat, että taloudellisen toimeentulon epävarmuudella tai siihen vaikuttavilla asioilla, kuten sakkorangaistuksilla on suuri merkitys sille, miten he uskovat selviytyvänsä itsenäisestä elämisestään taloudellisesti. Talouteen liittyvät epävarmuudet olivat etukäteen niitä asioita, jotka aiheuttivat nuorille itselleen tunteen, että heidän kykynsä kohdata siihen liittyviä haasteita, ei ole kovinkaan vahva ja he tarvitsevat näissä asioissa myös aikuisen tukea ja ohjausta.

”Juma, enhän mä ees tienny, ett jos mä lyhennän liian pienellä erällä mun ulosottoja, ne ei oikeesti juurikaan ees lyhenny”

”Rahasta viel – aika nopeesti saa sotkettuu kaikki, jos ei saa niitä hoidettuu. Must oli ihan hyvä, kun oli sitä laskuria ja muuta. Varmaan päällimmäinen juttu oli, et näit ei kyl kukaan muu sun puolesta hoida ja nää on just ne jutut, mitkä oikeesti pitää hoitaa.”

”Se velkaneuvontapäivä oli aika raskas. Pikavippijutut jäi kyl mieleen ja se ulosottojuttu. Aika vaikeit juttui, mut sekin jeesas, kun se totes, että aina kandee kysyy ja ett viranomaisen pitää vastata niin, ett sen kanssa tajuu. Pitää silti olla aika hyvät hermot, ett noit juttui jaksaa..”

Ryhmätapaamisten suunnitteluvaiheessa korostui konkreettisten, ulkoiseen elämänhallintaan keskittyvien asioiden helppo lähestyttävyyden kehittämissuunnitelman vetäjän näkökulmasta. Myös työryhmien haastatteluaineistosta nousi toive kodinhoidollisten asioiden käsittelemiseen. Kuitenkin ryhmätapaamiset, jotka liittyivät ruokahuoltoon ja kodinhoitoon, eivät nuorten kokemuksissa nousseet itsenäistymistä tukeviksi asioiksi. Nuoret itse suhtautuivat asiaan hyvin luottavaisesti eikä kukaan nostanut esiin, että ruokahuoltoon tai kodinhoitoon liittyvät asiat olisi suurin haaste omassa itsenäistymisessä.

”Tuntu, ett ne kokkauspäivät oli ihan turhat. Siis käytiinhän me koko ajan nuorisokodin porukan kans kaupassa. Ja kodinhoidollisiin hommiin oli pakko osallistuu, et taidot on kyl periaatteessa hanskassa. Mut ne ruokaviikon suunnittelut ja rahan riittäminen oli varmaan ihan asiallisii vinkkeinä, mutt en usko, et väsään niitä omassa kämpässä”

Koulutukseen ja sen eri vaihtoehtoihin tutustuminen vaikutti nuorista myös hieman etäiseltä. Nuorten oma kokemus oli, että niihin asioihin tuli selkeät suuntaviivat jo nuorisokodissa. Eräs nuorista nosti esiin tärkeän näkökulman siitä, miten tärkeää on, että erilaisista koulutuspoluista ja työelämän vaihtoehdoista on riittävästi tietoa niillä työntekijöillä, jotka nuorisokodissa vastaavat nuorten koulutusvaihtoehtojen suunnittelusta.

”Mä mietin, et tää vois olla mun tutulle just hyvä juttu. Se kun keikkuu vähän niin ja näin, kun sil ei oo koulupaikkaa. Kun vaan kaikista näistä jutuista olis ihan työntekijätkin selvillä tai et ne osais ees neuvoa, mistä kysyä.”

Tärkeä asia toimintamallin edelleen kehittämiseen liittyi nuorten omaan kokemukseen siitä, että ulkopuolisten osallistujien tuomat näkökulmat olivat herättäneet mielenkiinnon myös niissä asioissa, joista oli myös nuorisokodissa aiemmin keskusteltu. Nuorten kokemuksissa korostui se, että heidän omaa osallisuutta ryhmien lopullisessa toteutumisessa pidettiin tärkeänä ja he osaltaan vaikuttivat merkittävästi ryhmätapaamisten onnistumiseen.

”Aika paljon on näit samoi asioit jauhettu ihan nuorisokodissa, muistan, että teijän kanssa just duunissa käymisestä ja rahasta ja vaik mistä. Periaatteestakin on pitänyt olla aina vähän vastaan. Nyt ku oltiin tos ryhmäjutus ja siel oli ne ulkopuoliset, ni ei tarvinnu ruveta väitteleen... Sekin vaikutti, ku meil kaikilla on edessä omilleen lähtö, ett ollaan niinku kiinnostuneit siitä, mitä tässä yritetään saada aikaseks.”

” Must oli kiva, kun oli niit vieraita. Ne oli tullu just niinku sitä tapaamist varten. Se nuori ...sitä mä jäin miettimään ehkä eniten ja niit juttui mitä me sillä kerralla puhuttiin.”

Nuoret pyrkivät jäsentämään omia kokemuksiaan ryhmätoiminnasta pitkälti oman itsenäistymisvaiheen kautta ja arvioimaan ryhmätoiminnasta saatua hyötyä nuorisokodista pois muutettaessa. Merkittävintä nuorten mielestä oli se, että ryhmätapaamisilla oli syntynyt sellaista vuorovaikutuksellista keskustelua niin muiden nuorten kuin vetäjienkin kanssa, josta he kokivat hyötyneensä omaa itsenäistymisvaihettaan ajatellen. Yksi nuorista koki, että juuri ryhmätapaamisissa syntyneet luontevat keskustelut olivat ryhmien paras anti. Tulevaisuutta ajatellen nuorten omat kokemukset tukevat vertaistuen hyödyntämistä itsenäistymiskehityksen tukemisessa vielä nuorisokodissa oltaessa.

” Omilleen pääsyy vaan odottaa ja odottaa. Nää tapaamisetkin jotenkin selvensi sitä, että kohta mä muuten muutan. Ei mua pelota, jännittää kyll... tapaamisissa puhuttiin paljon just siitä, miltä tuntuu tai mitä odottaa. Jotenkin mä vaan odotan, et se vihdoin alkais enkä mä osaa siihen suhtautuu niin, et pärjääkö”

” Mulle jäi semmonen olo, et täst koko jutusta hyöty jotain. En mä osaa selittää... kyl noi safka ja muut jutut on aika selkeit ja mä pystyn hyvin kysyy jeesiä vaik mutsilta, mutta täss oli hyvää... no, ehkä se, ett tämmöst ei oo ikinä ennen tehty ja pysty juttelee muiden kans, vähän eri lailla ku muute...”

” Kyl mä lähtisin mukaan... must vois kyl jättää enemmän aikaa siihen jutteluun ja sit mä toivoisin, että porukka pysyis aika samana.”

5.4 Johtopäätökset kehittämishankkeen aineistoista

Johtopäätökset koko kehittämishankkeen aikana kertyneestä aineistosta koostavat yhteen ryhmätoimintamalliin etukäteen liittyneet työntekijöiden ennakkoodotukset, toteutuneiden ryhmätapaamisten kokemukset niin vetäjien kuin erityisesti nuorten näkökulmista, sekä kehittämishankkeen taustalla olevan tietoperustan. Syntyneiden johtopäätösten pohjalta on toteutettu lopulliseen ryhmätoimintamalliin tehdyt muutokset.

Vaikka erityisesti työntekijöiden etukäteistoiveissa korostui toive asioiden konkreettisesta harjoittelemisesta, jäi se ryhmätapaamisissa vähemmälle. Sen sijaan niiden sisältö koostui pääasiallisesti keskustelusta ryhmätapaamiseen osallistuvien henkilöiden kesken. Aikaa yhteiselle keskustelulle tulee kuitenkin varata huomattavasti enemmän. Nuorten odotukset ja pelot ovat hyvin henkilökohtaisia asioita, ja niistä keskusteleminen edellyttää riittävästi aikaa, mutta myös luottamuksellisen ilmapiirin syntymistä. Tämän osalta on tärkeää jatkossa miettiä sitä, millainen kokoonpano ryhmässä on. Tosiasia kuitenkin on, että nuoret eivät välttämättä pysty kaikkiin tapaamisiin osallistumaan.

Ryhmätapaamisten vetämisestä vastasi koko kehittämishankkeen ajan itseni lisäksi myös toinen nuorisokodin ohjaaja. Tämä ratkaisu osoittautui hankkeen aikana erittäin hyväksi. Ryhmätapaamisten toteuttamista helpotti se, että ohjaajat työskentelivät työparina. Tämä mahdollisti sen, että oman yksikköni lisäksi myös toisesta yksiköstä pääsi ohjaaja mukaan varsinaiseen työskentelyyn. Tätä kautta mahdollistui myös ryhmätapaamisten välissä asian ylläpitäminen nuorten mielissä. Ryhmän vetäjien vastuulla on tulevaisuudessa myös mahdollisten ulkopuolisten luennoitsijoiden valitseminen ja ennen kaikkea heidän hyvä etukäteisvalmistelu. Ulkopuolisia vierailijoita tulee käyttää harkiten, jotta ryhmän on mahdollista tavata myös keskenään.

Ulkoisen ja sisäisen elämänhallinnan käsitteiden tarkasteleminen ja sisäistäminen

osaksi omaa lähestymistapaa on tärkeää sekä ryhmien suunnittelussa että toteuttamisessa. Koska ulkoiseen elämänhallintaan liittyviä asioita on helppo nostaa esille, se saattaa helposti viedä tilaa sisäisen elämänhallinnan käsittelemiseltä. Kuitenkin juuri sisäisen elämänhallinnan vahvistamisella on merkittävimmät vaikutukset nuoren selviytymiseen itsenäistymisvaiheessa. Sisäiseen elämänhallintaan liittyvät asiat näkyivät parhaiten niissä tapaamisissa, joissa päästiin intensiiviseen ja hyvään keskusteluun nuorten kanssa.

Koko tämän kehittämishankkeen johtopäätösten osalta voidaan todeta, että nuorten osallisuuden vahvistamiseksi tulee nuorisokodeissa tehdä edelleen aktiivisesti töitä. Tarvitaan muutoksia työntekijätasolla sekä ajatuksiin että tekoihin, jotta voidaan aidosti puhua nuorten osallisuudesta omaan elämäänsä sijaishuollossa. Erityisesti nuorten kokemuksissa korostui heidän tunteensa arvostus uuden toimintamallin testaajina ja edelleen kehittäjinä. Nuoret kokivat oikeasti voivansa vaikuttaa siihen, millainen kehiteillä olevasta toimintamallista lopulta tulee.

5.5 Lopullinen toimintamalli

Ryhmiiin tulee valita nuoret, joiden kohdalla itsenäistymisvaiheen työskentely on konkreettisesti ajankohtaista. Nuorisokodista pois siirtyminen täysi-ikäisyyden myötä tulee toteutumaan puolen vuoden sisällä ryhmään osallistumisesta. Jälkihuollollisten vaihtoehtojen kartoittaminen ja suunnitteleminen on nuoren ja hänen perheensä sekä sosiaalityöntekijän kanssa jo aloitettu. Nuori itse on motivoitunut ryhmään osallistumaan.

Ryhmätapaamisia on seitsemän. Ryhmätapaamisten sisältö ilmenee toimintamallin toteuttamisen tueksi tehdystä kehittämishankkeen ulkopuolisesta kansiosta, jossa on ryhmän vetäjille suunnattu ohjeistus ryhmien vetämiseen sekä pääasiallisten sisältöjen informaatio. Oleellinen muutos koskee sitä, että kodinhoidollinen ohjaus jää toimintamallista pois kokonaan ja päihde-illan toteuttamiseen kiinnitetään erityistä huomiota. Päihde-ilta tulee toteuttaa siten, että se kohdentuu juuri itsenäistymiskehityksen tukemiseen eikä ryhmään osallistu nuorempia nuoria. Toimintamallin rakenne mahdollistaa keskusteleavamman

lähestymistavan ja tarjoaa sitä kautta mahdollisuuden tarkastella enemmän sisäiseen elämänhallintaan liittyviä asioita. Ryhmätapaamiset pitävät sisällään edelleen ”Itsenäistyneen nuoren kokemuksia”, ”Terveiset työelämästä”, ”Koulutuspolut” sekä ”Raha & Talous” osiot. Lopulliseen toimintamalliin valikoituneiden teemojen perusteena ovat kehittämishankkeen aikana saadut käytännön kokemukset, mutta myös kehittämishankkeen teoreettiseen tietoperustaan liittyvät asiat.

Toimintamalliin valituissa teemoissa nousee esille samoja asioita, joita painotetaan valtakunnallisissa sijaishuollon laatukriteereissä määriteltäessä sijaishuoltopaikassa toteutettavan jälkihuollollisen työn tavoitteita. Niissä painotetaan erityisesti psykososiaalisen tuen riittävää tarjoamista, mutta myös tarvittavien käytännön asioiden suunnittelemista sekä toteuttamista yhdessä nuoren kanssa. (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2004, 30.)

Nuorten syrjäytyminen on havaittavissa kasaantuneena huono-osaisuutena, jossa korostuu erityisesti syrjäytyminen yhteiskunnallisesta osallisuudesta ja elämänhallintaan liittyvät ongelmat. Syrjäytymistä ehkäistäessä pyritään vaikuttamaan työ- ja opiskelupolkujen vaihtoehtojen löytämiseen sekä elämänhallinnan lisäämiseen ja siihen, että syrjäytymiseen johtava kehitys saadaan katkaistua. Oleellista on tukea nuorta löytämään oma polkunsa urasuunnittelussa ja vahvistaa sitä kautta kiinnittymistä yhteiskuntaan. (Nuorten syrjäytymisen ehkäisy 2007, 7). Myös sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisessa kehittämisohjelmassa nostetaan tavoitteeksi nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen. (Kaste 2012-2015, 22.)

Toimintamallin ohjeistuksen rakentamisessa on kiinnitetty erityisesti huomiota sisäisen elämänhallinnan lisäämiseen tähtäävien asioiden käsittelyyn. Esimerkiksi ”Itsenäistyneen nuoren kokemuksia” voi toimia johdantona nuorten kanssa käytävään keskusteluun siitä, miten erilaista yksin eläminen on ja miltä itsenäistymiseen liittyvät mahdolliset pelot ja ahdistuksen tunteet ovat jo itsenäistyneestä nuoresta tuntuneet. Jahnukainen (2004, 323) nostaa esille koulukodista poislähteneiden nuorten seurantatutkimuksessa, miten yksin nuoret jäävät verrattuna samanikäisiin nuoriin, joiden tukena on luontainen perhe- ja

lähiverkosto. Tämä yksinäisyys saattaa heijastua myös siihen, että esimerkiksi urasuunnittelu työn tai koulutuksen suhteen ei tunnu merkitykselliseltä, vaan nuori jää samanhenkisen kaveripiirin vaikutukseen, joka ei edistä yhteiskuntaan jäsentymistä.

Stein (2005, 19-22) viittaa tutkimuksessaan sijaishuollon aikaisten vaikutusten siirtymiseen itsenäistymisvaiheen jälkeiseen elämään. Ryhmä, joka on selviytynyt parhaiten, on kiinnittynyt työ- ja opiskeluelämään ja heillä on elämänhallinnassa riittävät taidot haasteiden kohtaamiseen. Sijaishuollon aikana he ovat saaneet vahvasti tukea koulutukseen liittyvissä asioissa mutta erityisesti heidän kohdallaan on kiinnitetty huomiota itsetunnon ja itsetuntemuksen lisäämiseen. Selviytyjien ryhmässä korostuu epävarmuus sekä erilaiset häiriötekijät, mutta myös selviytymisen kokemus. Tämän ryhmän nuoriin on vahvasti vaikuttanut jälkihuollollinen tuki, joka on vahvistanut sijaishuollon aikana tehtyä työtä. Uhreiksi nimeämässään ryhmässä vahvasti esiin nousee nuorten heikko tilanne jo ennen huostaanottoa. Heillä on siten riski työttömyyteen, yksinäisyyteen ja mielenterveysongelmiin. Mikäli kyseiset nuoret eivät saa hyvin vahvaa tukea oman itsenäistymiskehityksen tukemiseen, heillä on erittäin suuri riski pysyvään syrjäytymiseen.

6 TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISHANKKEEN ARVIOINTIA

Omaa kehittämishankettani arvioidessani olen peilannut erityisesti sitä, miten toteutunut kehittämishanke on hyödynnettävissä työelämässä ja mitä kehittämishankkeella lopulta saavutettiin.

6.1 Kehittämishankkeen eteneminen ja hyödynnettävyys työelämässä

Kehittämishankkeen alkutaudit ajoittuvat jo varsin kauas, nimittäin kesään 2010. Prosessi on ollut pitkä ja hyvin vaiherikas. Kehittämishankkeen työelämälähtöisyys on korostunut konkreettisesti, sillä taustaorganisaatiossa tapahtuneet muutokset ovat olleet omiaan haastamaan kehittämishankkeen muuntautumiskykyä ja edelleen hyödynnettävyyttä. Alkuperäisestä ideasta syntyikin lopulta jotain, mitä ei alkuvaiheessa vielä osattu edes odottaa.

Heikkinen ym.(2008, 86) toteavatkin, että onnistuneen toimintatutkimuksen jälkeen asiat ovat toisin kuin ennen sitä. Suunnanmuutokset ja tutkimukselliset haasteet voidaan nähdä joko epäonnistumisina ja tutkijan kompuointina tai johdonmukaisina ratkaisuina, jotka synnyttävät uusia ideoita ja johtavat siten koko prosessin kehittymiseen. Uudet ajattelutavat ja sosiaalisen toiminnan käytänteet eivät ole välttämättä ennakoitavissa ja tutkijan omat, etukäteen asettamat suunnitelmat, tavoitteet sekä oletukset saattavat muuttua tutkimusprosessin edetessä hyvinkin paljon.

Muutokset oman kehittämishankkeeni aikana ovat vahvistaneet sitä ymmärrystä, että tiukkarajaisen ja raamitetun toimintamallin rakentaminen alati muuttuvassa nuorisokodin arjessa ei ole edes tarkoituksenmukaista. Näin ollen kehittämishankkeen aikana tehty havainto siitä, että toimintamallin tulee olla joustava sekä tarpeen mukaan muokattavissa, on yksi vahvimista edellytyksistä sille, että jatkossa nyt kehitettyä toimintamallia voidaan nuorisokodeissa hyödyntää ja edelleen kehittää myös jo jälkihuollossa asuvien nuorten tukemiseksi.

Merkittävää oli myös prosessin aikana saavutettu ymmärrys siitä, että toimintamalli ei anna yksiselitteistä vastausta tai helpotusta itsenäistymisvaiheessa työskentelemiseen työntekijän näkökulmasta katsottuna. Kehittämishanke otti ensiaskeleita uudenvuoden työotteiden omaksumisesta osaksi nuorisokodissa perinteisesti tapahtuvaa hoito- ja kasvatustyötä.

Kehittämishankkeen prosessissa on aina vahvasti mukana hankkeeseen jollain tavalla konkreettisesti osallistuvat työntekijät. Kehittämishankkeen hyödyntäminen työelämässä vaatii vielä kehittämishankkeen käytännön kokemusten nostamisen kaikkien työntekijöiden tietoisuuteen ja erityisesti hankkeen kautta saavutetun toimintamallin jalkauttamisen osaksi arkista työskentelyä. Tämä tulee tapahtumaan siten, että kehittämishankkeen myötä syntynyt toimintamalli jalkautetaan kuhunkin yrityksen nuorisokotiin yksikön johtajien kautta. Heillä on käytössään hankkeesta syntynyt toimintamalli sekä tukihenkilöille suunnattu materiaalipankki, johon on kerätty itsenäistymistyöskentelyä tukevaa materiaalia, jota on luontevasti kerätty kehittämishankkeen aikana muista yksiköistä sekä tutkimushankkeista.

Tulevaisuudessa nuorten ryhmätapaamisten suunnittelu ja niiden toteuttamisesta vastaaminen jätetään yksiköiden esimiesten vastuulle, niin, että he koordinoivat olemassa olevan tarpeen vuositason ja organisoivat säännöllisesti sen pohjalta myös ryhmien toteuttamisen sekä vetämisen. Näin varmistetaan organisaatiossa, että ryhmien toteuttaminen on työvuoroteknisesti mahdollista. Yksiköiden esimiesten vastuulla on hoito- ja kasvatustyön osalta myös yksilöllisesti miettiä kunkin nuoren sijoitusprosessin etenemistä yhdessä nuoren, hänen vanhempiensa sekä sosiaalityöntekijän kanssa. Tämän johdosta on luontevaa, että he ohjaavat nuoret itsenäistymiskehitystä tukevaan ryhmätyöskentelyyn ennen sijoituksen päättymistä ja mahdollista jälkihuoltoon siirtymistä valmistellen ajallaan.

6.2 Tulevaisuus ja jatkotutkimushankkeet

Tämän päivän lastensuojelussa mutta myös suomalaisessa yhteiskunnassa syrjäytymisen ehkäiseminen puhuttaa hyvin vahvasti. Samalla yleisen keskustelun keskiöön on noussut lastensuojelun sijaishuollon kustannusten jatkuva kohoaminen ja sijaishuollon vaikuttavuuden arvioiminen. Tulevaisuudessa työmuotoja ja toimintamalleja tullaan varmasti kehittämään myös siitä näkökulmasta, miten voidaan tuottaa vaikuttavia lastensuojelun palveluita asiakkaille, jotka haastavassa elämäntilanteessaan tarvitsevat joustavia työmuotoja selviytymisensä tueksi.

Oman kehittämishankkeeni kautta jäin pohtimaan sitä, miten tulevaisuudessa entistä enemmän tulee korostumaan palveluiden räätälöiminen yksilön tarpeesta lähtien. Tämä asettaa valtavia haasteita organisaatioille ja niille yrityksille, jotka palveluita tuottavat. Kehittämishankkeeni taustaorganisaatiossa on jo lähdetty tähän haasteeseen vastaamaan. Jälkihuollon palvelut ovat hyvin joustava palvelumuoto, joka pyrkii toimimaan itsenäistyvien, sijaishuollosta poismuuttaneiden nuorten tukena aina 21-ikävuoteen asti. Perinteiden jälkihuollon rinnalle on kuitenkin tarpeesta lähtenyt kehittymään asumis- ja tukipalveluiden räätälöinti alle 18-vuotiaille lapsille ja nuorille, jotka erityistä tukea tarvitsevat, mutta eivät ole sijaishuollon perinteisin menetelmin autettavissa.

Tässä oli yksi jatkotutkimuksen paikka ja samalla se tuottaisi yritykselle merkittävää tietoa siitä, miten jälkihuollollista työtä olisi mahdollista edelleen kehittää. Erityisesti haluaisin nostaa keskiöön työn vaikuttavuuden arviointia ja selvittää niitä asioita, jotka tukevat nuoria itsenäistymisvaiheessa jälkihuollon aikana. Myös avohuollon työmenetelmien hyödyntämistä tässä toimintaympäristössä tulisi mielestäni tutkia, jotta saadaan murrettua vanhoja toimintatapoja uusien löytämiseksi.

Muutamissa aiemmissa tutkimusaineistossa (ks. Känkänen & Laaksonen 2006, Saukko 2008, Stein 2012, Hills ym. 2013) nousee esille jälkihuoltotyön sirpaleisuus ja se, miten erilaisia palveluita itsenäistymässä olevat nuoret saavat, alueellisista tai muista syistä johtuen. Jo olemassa olevan tiedon hyödyntäminen ja työmenetelmien edelleen kehittäminen on mielestäni edelleen yksi

tulevaisuuden haasteista ja mahdollinen jatkotutkimuksen aihe. Samalla keskiöön nousee se, millaisin tavoin voidaan lisätä nuorten kokemusta siitä, että he oikeasti kokevat saavansa sellaista tukea, että se heidän itsenäistymistään tukee.

Samankaltainen keinottomuus ja menetelmättömyys tulevat esille Saukon (2008) tekemässä sosiaalityöntekijöiden haastattelututkimuksessa kuin omassa haastatteluaineistossakin, jossa työntekijät pohtivat itsenäistymässä olevan nuoren oikeanlaista ja motivoivaa tukemista. Tämänkaltaisen epävarmuuden poistamiseksi uskon, että tulevaisuudessa lastensuojelun kehittämistyö lähentyy paljon arjessa tapahtuvaa käytännön työtä, jolloin työntekijöiden rohkeudesta ja kyvystä kuunnella esimerkiksi kokemusasiantuntijoita voi yhdessä teoreettisen ja tieteellisen lähestymistavan kautta muodostua uudenlaisia työtapoja ja – menetelmiä osaksi traditionaalista hoito- ja kasvatustyötä vieden sitä eteenpäin kohti tulevaisuuden haasteita.

7 POHDINTA

Itsenäistymisvaiheen tukeminen ryhmätoiminnan avulla oli täysin uusi työskentelymuoto yrityksemme nuorikodeissa. Tämä näkyi vahvasti työntekijöiden ennakko-oletuksissa alkuvaiheessa tehdyissä ryhmähaastatteluissa, mutta heijasteli myös omia ennakkotuntemuksiani sekä sitä, miten etukäteen jännitin hankkeen onnistumista. Työntekijöiden ryhmähaastattelun aineistosta nousi selkeästi esille, että yksi suurimmista huolista ennen ryhmien toteutumista oli se, että nuoret eivät ryhmässä uskaltaudu tai rohkene puhua omista peloistaan itsenäistymiseen liittyen. Nuorten valtava rohkeus näyttäytyi meille ryhmien vetäneille ohjaajille ja saimme todistaa sekä jo itsenäistyneen nuoren että ryhmään osallistuvien nuorten rohkeaa sekä analyttistä puhetta siitä, mikä itsenäistymisessä pelottaa ja ahdistaa. Nuorten rohkeus puhua erityisesti itsenäistymisvaiheen peloista yllätti myös meidät ryhmien vetäjät ja jälkikäteen jäimme pohtimaan millainen voimavara nuorten vertaistuki on, mikäli sitä kyetään oikealla tavalla. Se voi omalta osaltaan merkittävästi tukea muuta hoito- ja kasvatustyötä. Kehittämishankkeen myötä syntyneen kokemuksemme mukaan oleellista oli se, että nuorten vertaistuki mahdollistui työntekijöiden läsnä ollessa ja ohjauksessa, jolloin se toimi sijaishuoltoa tukevalla tavalla.

Nuoret myös rohkaistuivat ryhmätapaamisten edetessä puhumaan omista tuntemuksistaan ja odotuksistaan itsenäistymiseen liittyen varsin avoimesti ja vetäjien havaintojen mukaan myös alkuvaiheessa hiljaisemmat nuoret aktivoituivat loppua kohden keskustelemaan juuri itsenäistymiseen liittyvistä tunteista. Merkittävää tässä oli se, että nuoret itse ottivat puheeksi itsenäistymiseen liittyvät pelottavat ja negatiiviset tunteet eikä keskustelu syntynyt ohjaajien avauksesta tai vaatimuksesta. Vaikka ulkoisen elämänhallinnan elementit ovat selkeämmin havaittavissa ja muodostivat ryhmätapaamistenkin selkeän rungon, nousi nuorten puheessa esiin etenkin sisäiseen elämänhallintaan yhdistettävissä olevat tekijät. Nuoret pohtivat erityisesti sitä, miten kykenee ottamaan vastaan eteen tulevia haasteita tai ongelmatilanteita ja lopulta niistä myös selviytymään. Toisin sanoen ryhmien yhteisissä keskusteluissa pohdittiin niitä asioita, joihin voi vaikuttaa sisäisellä elämänhallinnalla. Sisäisen elämänhallinnan kannalta merkityksellisemmäksi nousivat ne asiat, joita hoito- ja

kasvatustyössä voidaan huomioida, valmistauduttaessa yhdessä nuoren kanssa itsenäisen elämän lähestymiseen. Nuoret tarvitsevat aikuisen tukea ja ohjausta etenkin itsetunnon vahvistamiseen, tukea ahdistuksen sietämiseen sekä tunteiden hallinnan kehittämiseen ja pettymysten kohtaamiseen. Ymmärrys siitä, että omatessaan sisäisen elämähallinnan taitoja, nuorella on paremmat mahdollisuudet ottaa vastaan haastavia tilanteita ja selviytyä niistä, on tärkeää ajatellen sitä hoito- ja kasvatustyötä, jotka nuorten kanssa tehdään sinä aikana kun nuorisokodissa ollaan.

Kehittämishankkeeni suunnitteluvaiheessa yhdeksi tavoitteeksi muodostui sellaisen työmenetelmän kehittäminen, että se osaltaan lisää hoidon laatua mutta myös muodostaa selkeän päätöksen sijoitusajalle nuorisokodissa. Tähän tavoitteeseen pääseminen ryhmätoiminnan avulla on tällä hetkellä hyvä mahdollisuus. Se edellyttää onnistuakseen toimintamallin intensiivistä juurruttamista vielä automaattisemmaksi osaksi sijoitusprosessin työskentelyä nuorisokodissa kuin se tällä hetkellä toimintamallin uutuudesta johtuen vielä on. Näin ollen toimintamalli vastaa siihen tarpeeseen, että itsenäiseen elämään täysi-ikäisyyden kautta siirtyvät nuoret huostaanoton päättyessä valmistautuvat elämänmuutokseen yhdessä nuorisokodin ohjaajien kanssa saaden vahvistusta myös vertaistuesta, jonka toimintamalli mahdollistaa.

Kehittämishankkeen myötä itselleni hahmottui kaksi asiaa, joihin paneutuminen jo nuorisokodissa tukee merkittävästi, nuoren positiivista itsenäistymiskehitystä. Itsenäistymisvaiheen suunnitteleminen riittävän aikaisessa vaiheessa mahdollistaa läheisverkoston kartoittamisen sekä motivoimisen yhteiseen työskentelyyn nuoren tukemiseksi. Nuorisokoti ja sen ihmiset, työntekijöineen ja nuorineen, jatkavat tavallista nuorisokodin arkea ja omilleen pois muuttavat nuoret väistämättä katkaisevat kiinteän suhteen nuorisokotiin. Itsenäistyminen on kuitenkin niin suuri elämänmuutos, että nuoren ympärille pitäisi saada rakennettua toimiva lähiverkosto, joka kykenee nuorta näissä haasteissa tukemaan. Lähiverkoston merkitystä ei pidä väheksyä, vaikka nuoren jatkosuunnitelmassa sijansa olisi myös jälkihuollolla tai muulla viranomaistaholla. Läheisverkoston kanssa työskentelyä ei ole konkreettisesti liitetty osaksi ryhmätapaamisia, koska ryhmässä korostuu nuorten oma vertaistuki. Sen sijaan sitä pitää painottaa siinä perinteisessä hoito- ja

kasvatustyössä, jota nuorisokodissa tehdään erityisesti siinä vaiheessa, kun nuoren kohdalla tehdään jälkihuoltoon liittyviä suunnitelmia.

Nuoren osallisuuden pohtiminen tämän hankkeen yhteydessä vahvistaa entisestään ajatustani siitä, että nuoreen syntyvän suhteen yhtenä rakennuspilarina voi toimia nuoren osallisuuden tukeminen entistä enemmän kaikissa hoito- ja kasvatuskäytännöissä koko sijoitusprosessin ajan. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että nuoren osallisuuden mahdollistaminen ja hänen tukeminen aktiivisena toimijana, kun mietitään hänen omaan elämäänsä liittyviä asioita, on äärimmäisen tärkeää. Uskoakseni tämä tukee vahvasti myös sijaishuollon vaikuttavuutta. Toisaalta se haastaa meitä työntekijöitä toimimaan entistä avoimemmin ja hyväksymään aidosti nuorten osallisuus esimerkiksi heitä koskevaan päätöksentekoon.

Kaikkein vahvin lopputulema ja johtopäätös kehittämishankkeeni aikana liittyy suoraan siihen, millaista työtä nuorisokodissa jatkuvasti tehdään. Jälkihuoltoon siirtymiseen ja sijaishuollon päättymisvaiheeseen voidaan niveltää mitä erilaisimpia toimintamalleja, kehittää harjoitteita tai tehdä tarkkoja jälkihuoltosuunnitelmia ennen nuoren täysi-ikäistymistä, mutta kaikki onnistumisen avaimet löytyvät lopulta siitä, millainen suhde nuoreen on saavutettu nuorisokodin aikana. Tämä taas haastaa meidät jokaisen omassa työssämme kohtaamaan nuori vuorovaikutuksen keinoin ja tukemaan sekä auttamaan häntä omassa kokonaisvaltaisessa kehittämisessään, jotta matka omaa itsenäistymistä varten voidaan turvallisesti aloittaa. Siinä kohdin voidaan sitten lisänä hyödyntää itsenäistymiskehityksen tukemista ryhmätoiminnan avulla.

LÄHTEET

- Aaltonen, S. & Heikkinen, A. 2009. Nuoret lastensuojelussa. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimessä. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos, 165-176.
- Bardy, M. (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimessä. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.
- Grönfors, M. 2007. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I, metodin valinta ja aineiston keruu: vinkkejä aloittelevalle tutkijalle. PS-kustannus. Juva.
- Heikkilä, A., Jokinen, P. & Nurmela, T. 2008. Tutkiva kehittäminen: avaimia tutkimus- ja kehittämishankkeisiin terveysalalla. 1.painos. Helsinki: WSOY oppimateriaalit Oy.
- Heikkinen, L.T, Rovio, E. & Kiilakoski, T. 2008. Toimintatutkimus prosessina. Teoksessa Heikkinen, L.T, Rovio, E & Syrjälä, L (toim). Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki. 78-93
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P & Sajavaara, P. 2001. Tutki ja kirjoita. Vantaa: Kirjayhtymä.
- Jahnukainen, M. Koulukodin jälkeen. Teoksessa Jahnukainen, M., Kekoni, T. & Pösö, T. (toim). Nuoruus ja koulukoti. Helsinki. 293-330.
- Kananen, J. 2008. Kvali: Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 93.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2008. Temperamentti, stressi ja elämänhallinta. Helsinki: WS Bookwell Oy.
- Kinisjärvi, M. 2004. Elämänhallintaa oppimassa. Tutkimus sijaishuollon merkityksestä oululaisnuorille. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Lapin yliopisto.

Rovaniemi.

Kurki, L., Kurki-Suutarinen, M. & Taruvuori, K. 2010. Muurien sisällä: Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Tampere: Yliopistopaino.

Känkänen, P. 2009. Siirtymät sijaishuollossa – hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimessä. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos, 232-240.

Känkänen, P. & Laaksonen, S. 2006. Selvitys sijaishuollon ja jälkihuollon nykytilasta ja kehittämistarpeista: Lastensuojelun kehittämisohjelma. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriö.

Laaksonen, S. (toim.) 2004. Jälkihuolto-opas. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja, 17. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Lastensuojelulaki 417/ 2007. [Viitattu 23.1.2011]. Saatavissa : www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417

Levamo, P. 2007. Omaa elämää etsimässä. Tutkimus ryhmämuotoisen sosiaalityön mahdollisuuksista tukea nuorten itsenäistymistä. Teoksessa Heikkinen, A., Levamo, P., Parviainen, M. & Savolainen, A. Näe minut – kuule minua: kokemuksia ryhmistä. SOCCAn ja Heikki Varis – instituutin julkaisusarja, 11. Helsinki, 69-156.

Mattila, A. 2007. Sijais- ja jälkihuollon siirtymillä: Lastensuojelun jälkihuollon tukipalvelujärjestelmän kehittäminen yhteistyöverkostossa 2002-2006. Nuorten Ystävät. Oulu.

Montgomery, P., Donkoh, C. & Underhill, K. 2006. Independent living programs for young people leaving care system: The state of evidence. [Viitattu 19.3.2012]. Saatavissa: www.sciencedirect.com/science/.../S019074090600068

Myrskylä, P. 2011. Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 12/2011. Helsinki.

Myrskylä, P. Nuorten syrjäytyminen. Luento Valtakunnallisilla

lastensuojelupäivillä. 2.10.2012

Mäkiranta, T. 2008. Elämönhallinta sosiaalipedagogisena käsitteenä. Tampereen Yliopisto. [Viitattu 19.3.2012] Saatavissa: <http://www.tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/79066/gradu/02556.pdf>

Mäkelä, J. 2010. Ehkäisevä työ kustannuksia säästävänä investointina. Teoksessa Siltala, E. & Paananen, M. (toim.) 2010. Mitä Kasteesta on kasvamassa. Yliopistopaino, Helsinki, 7-8. [Viitattu 8.4.2011] Saatavissa: http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tiedote?id=23191

Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. 2007. Valtiontalouden tarkastusviraston toiminnantarkastuskertomus 146/2007. Helsinki. [Viitattu 28.11.2013]. Saatavissa: www.vtv.fi/files/.../1462007_Nuorten_syrjaytymisen_ehkaisy_NETTI.p

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 7. Helsinki.

Reinikainen, S. 2009. Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia. Yliopistopaino, Helsinki.

Roos, J.P. 1985. Elämäntapaa etsimässä. Tutkijaliiton julkaisusarja 34. Helsinki.

Roos, J.P. 1988. Elämäntavasta elämäkertaan. Jyväskylä: Tutkijaliitto.

Saaranen, S. 2003. Ei ruusuilla tanssien, vaan vastuuta kantaen. Lastenkotinuoren itsenäistyminen. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Lapin yliopisto. Rovaniemi.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Edita. Helsinki.

Saukko, M. 2008. ”Se tosiaan vaihtelee... Se elämänkulku”: Lastensuojelun jälkihuolto ja palvelut Ylä-Pirkanmaan seutukunnassa. Tampereen yliopisto, Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Tampere.

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma (Kaste) 2012-2015.

[Viitattu 28.11.2013] Saatavissa:

www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=5197397...pdf

Stein, M. 2005. Resilience and young people leaving care. Overcoming the odds.

[Viitattu 28.11.2013] Saatavissa: eprints.whiterose.ac.uk/73176/1/Document.pdf

Stein, M. 2012. Resilience and young people leaving care. [Viitattu 19.10.2013]

Saatavissa: [https:// www.york.ac.uk/inst/spru/pubs/134/](https://www.york.ac.uk/inst/spru/pubs/134/)

Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) 2010. Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro Oy.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta.

Tampereen Yliopistopaino.

Toimintaketomus 2012. Desiker-Aurinkomäki Oy.

Tuomikoski, M. 2008. Nuoren polku sijaishuollosta selviämiseen – Kuuden nuoren kokemus sijaishuollon antamista eväistä ja jälkihuollon tarjoamista kiintopisteistä. Kasvatustieteiden tiedekunta. Oulun Yliopisto. Oulu.

Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteeri. Laituri projekti. 2004. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 18. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto ry.

Vilka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki